

ИВАНА ГРУЈИЋ

КЕРАМИКА II ВЕКА НА ДОКЛЕЈИ

THE II CENTURY POTTERY IN DOCLEA

Током археолошких истраживања 2010. и 2011. године, ископавана је просторија 8/IX, која се налази у североисточном делу храмовног комплекса (објекат IX).¹ Просторија правоугаоног облика, димензија 8.25 x 5.75 m, налази се уз источни зид целе (*cella*) капитолног храма, а на јужној страни уз североисточни део атријума (скица 1 - план објекта IX), и представља најсевернију просторију са источне стране, у низу просторија са тремом окренутим ка улицама (Baković 2011: 15). Јужни зид просторије 8/IX хронолошки припада првој фази зидања овог грађевинског комплекса и накнадно је презиђиван у горњем нивоу. Северни зид просторије 8/IX зидан је истовремено са храмом, или у кратком временском распону, пошто се наслања на подијум целе, што је претпостављено на основу ископаног рова, који се пружа дуж источног зида храма и са јужне стране северног зида просторије 8/IX. Испуну рова чини слој са шупом црвенкасте боје, и са нешто мањим бројем налаза у односу на слој са шупом у осталом делу просторије. Источни зид просторије 8/IX истовремен је са јужним зидом, тако да ова два зида (источни и јужни) са малим преградним зидом А, уствари, представљају најстарију грађевинску фазу, која је нарушена, али делом и искоришћена, приликом градње капитолног храма. Улаз у просторију 8/IX био је са јужне стране, тј. уз јужни зид, на месту где је уочен ниво зидног малтера. У просторији постоји и мањи преградни зид, обележен као зид А, правца пружања исток-запад, и до њега се са западне стране пружа поменути ров са црвенкастим шупом.

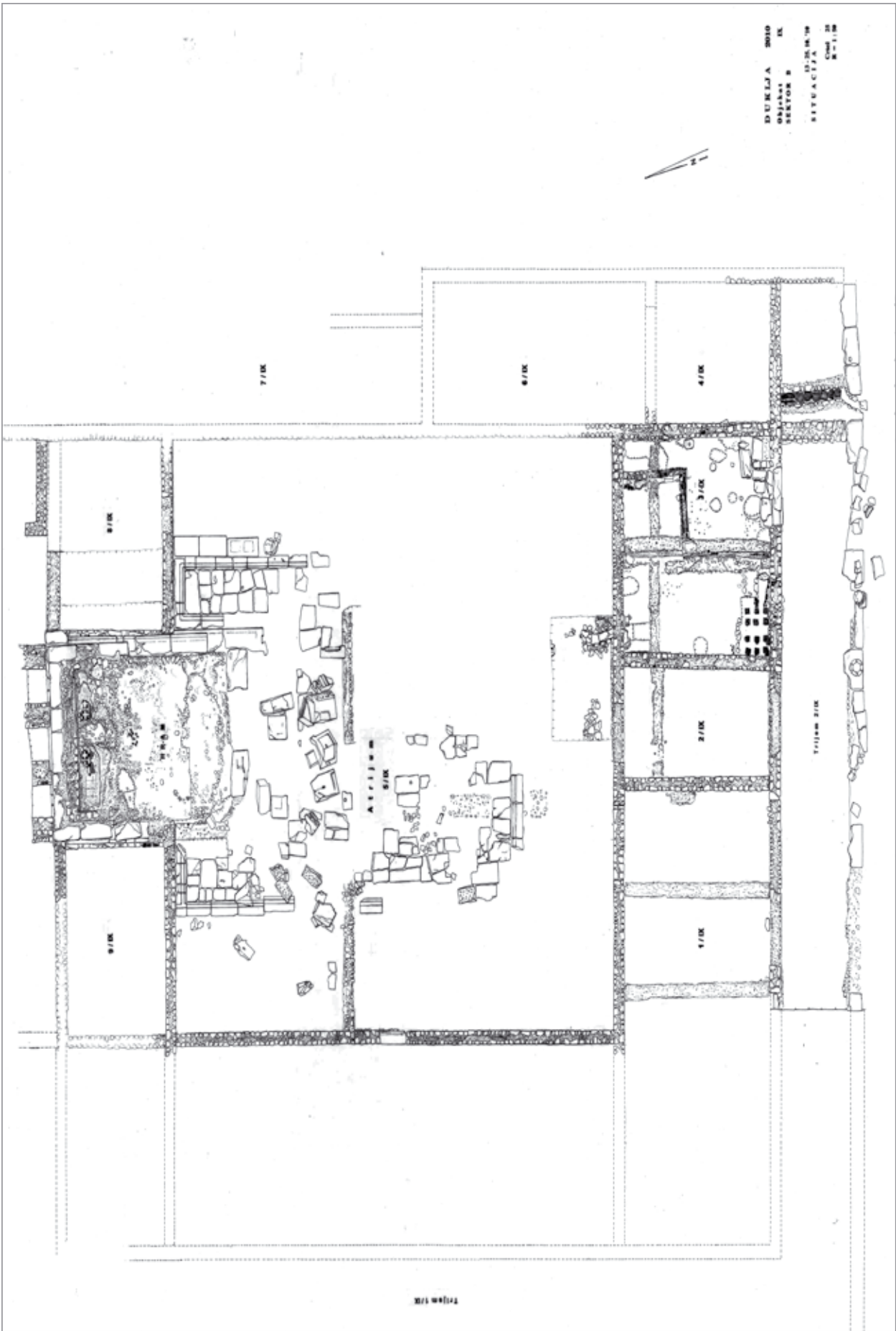
Стратиграфски слојеви издвојени у оквиру ове просторије различито се хронолошки опредељују, што је омогућило обраду керамичког материјала из слоја са малтером и

During the archaeological excavations in 2010 and 2011, room 8/IX was researched, which is located on the northeast part of temple complex (Building IX).¹ Room of rectangular shape, with dimensions of 8.25 x 5.75 m, is located along the east wall of cella (cella) of capitol temple, and on the southern part along the northeast part of atrium (fig. 1 - Plan of building IX), and represents the northeast room on the east side, in a series of rooms with portico facing the street (Bakovic 2011: 15). The southern wall of the room 8/IX chronologically belongs to the first stage of masonry building of the complex and subsequently is rebuilt in the upper level. The northern wall of the room 8/IX was built simultaneously with the temple, or in a short span of time, since it relies on the podium of the cella, which is assumed on the basis of a trench, which extends along the eastern wall of the temple and to the south side of the north wall of the room 8/IX. Filling of the trench coat makes the rubble of reddish color, with a slightly smaller number of findings in relation to the layer with rubble in the other parts of the room. The east wall of the room 8/IX is concurrent with the south wall, so that the two walls (east and south) with a small partition of wall A, in fact, represents the oldest building phase, which has been disrupted, but partly utilized, during the construction of the temple. Entrance into the room 8/IX was on the south side, i.e. along the southern wall, on the place where the levels of wall plaster is observed. In the room, there is a small partition wall, the wall marked as wall A, with the direction east-west, and to it, being on the west side, is provided aforementioned trench with reddish rubble.

Stratigraphic layers separated within this room are chosen in a different chronology, enabling pro-

¹ Ископавања просторије 8/IX обављена су у две кампање, 2010. и 2011. године, у организацији ЈУ Музеји и галерије Подгорице, под руководством М. Баковића, док је руководио пројекта Д. Радовић, а стручну екипу 2010. г. чинили су археолози Д. Драшковић, М. Живановић, архитектонски техничар Т. Мијовић и студенти археологије Н. Боровинић и Н. Радуновић, а у кампањи 2011.г. учествовали су М. Живановић, И. Меденица, Т. Мијовић и С. Антић. Обраду керамике и цртеже посуда урадили су М. Живановић и аутор овог рада, који изражава своју дубоку захвалност колегама на уступљеном материјалу и драгоценим сугестијама.

¹ The excavations of the room 8/IX were carried in two campaigns, 2010 and 2011, conducted by PI Museums and Galleries of Podgorica, under the administration of M. Bakovic, while the project manager was D. Radovic. The research team in 2010 were archaeologists D. Draskovic, M. Zivanovic, architectural technician T. Mijovic, and archaeology students N. Borovinic and N. Radunovic. In 2011 campaign, the contributors were M. Zivanovic, I. Medenica, T. Mijovic, S. Antic. The pottery and drawings research was done by M. Zivanovic and author of this paper, who owes deep gratitude to the colleagues for the materials and precious suggestions.

Skica 2 - Profil

шутом као засебну, затворену целину, датовану на основу налаза у II век.² Слој са малтером и шутом (слој 2) издвојен је између слоја тамномрке земље са налазима из касноантичког периода (слој 1), који се налази изнад, и малтерним подом, који се пружа испод (скица 2- профил. Над малтерним подом, налазе се *in situ* рушевине објекта и танак слој нагорелог шута са опеком и малтером, и то представља доњи део слоја 2. Такође, и материјал из слоја са црвенкастим шутом припада стратиграфској јединици 2, а разликује се по боји и садржају црвенкасте глиновите земље (здравце), која је доспела ту копањем ровова уз зидове храма приликом његове градње. Просторно, слој са шутом прати објекат најстарије грађевинске фазе (зидови јужни, источни и преградни А). Овај слој карактерише доста камена, опеке, грумења малтера, од којих је већи број комада са фасаде зидова просторије који су били омалтерисани (налази фреско малтера). Када је у питању покретни археолошки материјал, осим керамике, која је и предмет овог рада, пронађени су метални налази (клинови, баглама *i.b.* 196, гвоздена брава *i.b.* 197, два бронзана предмета *i.b.* 127 и *i.b.* 128, два новчића *i.b.* 141, *i.b.* 180). Датовање слоја у II век, осим уобичајених форми керамичких посуда, које се јављају на ширем простору Медитерана, употпунио је и налаз добро очуваног бронзаног новца кованог за цара Антонија Пија (138-161) (Cvetković 2011: 110). Што се тиче осталих налаза, хронолошки не тако опредељивих, може се рећи да потврђују формирање слоја шута након рушења зидова у овој просторији, о чему сведоче поменути налази гвоздених клинова и браве у доњем делу слоја 2.

По својим функционалним и стилским одликама, керамика овог слоја може се поделити на неколико група: 1. трпезна (1.1. зделе, 1.2. тањери, 1.3. крчазе и 1.4. пехари), 2. амбалажна (2.1. амфоре), кухињска (3.1. лонци, 3.2. поклопци) и 4. керамика посебне намене (4.1. жижци, 4.2. кадионице и 4.3. минијатурне посуде).³ У оквиру основних група разликују се поједини типови посуда, који се издвајају по свом облику, фактури и квалитету израде. Такође, осим увезене керамике, распрострањене и на другим локалитетима на ширем ареалу Јадранске обале,

cessing of ceramic materials within a layer of mortar and rubble as a separate, enclosed unit, dating back according to the findings in II century.² The layer with mortar and rubble (layer 2) is separated between the layer of dark brown soil with late ancient finds (layer 1), which is placed on top and mortar floor that is placed below (fig. 2 – profile). Above the mortar floor, the ruins of the object can be found *in situ*, and thin layer of burned rubble with bricks and mortar, and that represents lower part of layer 2. Also, material from layer with red rubble belongs to stratigraphic unit 2, but is different by color and content of reddish clay soil, which happen to be there by digging the rows alongside the temple walls during its building.

The layer with rubble follows the building of the oldest building phase (south walls, east and partition A). This layer is characterized by bulk of stones, bricks, mass of mortar, from which a large amount of pieces is from wall façade that had been emplaced (fresco mortar finds). Regarding movable archaeological materials, besides ceramics, which is the main focus of this paper, metal findings have been discovered (bolt, hinge *i.n.* 196, iron lock *i.n.* 197, two bronze pieces *i.n.* 127 and *i.n.* 128, two coins *i.n.* 141, *i.n.* 180). Dating the layer in II century was complemented not only with usual forms of ceramic pots that can be found on a broader part of Mediterranean, but with the find of well-preserved bronze coin, coined for emperor Antonius Pius (138-161) (Cvetković 2011: 110). With reference to other findings, not determinable chronologically, it could be said that are confirming formation of the rubble layer after wall wreckage in this room, which can be confirmed by the iron bolt and lock finds in the lower part of the layer 2.

According to their functional and stylistic features, the ceramic of this layer can be divided into several groups: 1. dining (1. 1. bowls, 1. 2. plates, 1. 3. jugs and 1. 4. beakers), 2. packaging (2. 1. amphorae), kitchen (3. 1. pots, 3. 2. caps) and 4. pottery for special purposes (4. 1. lamps, 4. 2. spoons, and 4. 3. small vessels).³ Within the main groups individual vessel types can be distinguished by their form, invoice and quality. Similarly, except for the imported pottery, widespread on other sites in the wider area of the Adriatic coast, the presence of pottery produced in some of the

² По средини ове просторије, уочено је прекопавање слоја, тако да је могло доћи до незнатног мешања материјала из слоја изнад (слој тамномрке земље са касноантичким материјалом).

³ Ознаке функционалних група, као и типови у оквиру њих, обележени су на исти начин као и приликом обраде и публикација керамике из просторије 3/IX (Drašković; Živanović 2010: 58), због једноставнијег поређења и евентуалног каснијег публикација целокупног керамичког материјала са Доклеје.

² Across the middle of this room, the digging of the layer is noticed, therefore it is possible to be little mixing from the upper layer (layer of dark brown soil with late ancient materials).

³ The numerisation of the functional groups, as well as the types, are marked in the same manner as during the treatment and production of the ceramics from the room 3/IX (Drašković; Živanović 2010: 58), for the easier

DUKLJA 2011

Objekat IX
SEKTOR B

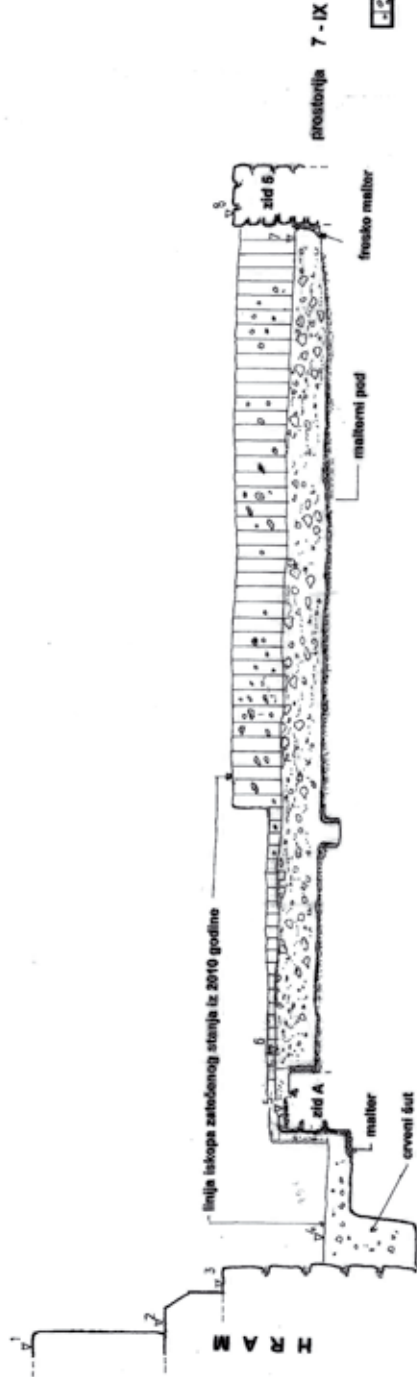
20 - 22. 06. '11

Prostorija 8 / IX
presjek istok - zapad

Crtež 12

R = 1:25

Članje sa letve	Apsolutna vrijednost
Rp	4800
11	150
12	20
13	115
14	4944
15	133
16	223
17	4736
18	182
19	186
20	4774
21	190
22	4768
23	154
24	4905

crtao: Snježana Antić

примећује се и присуство керамике израђене у неким од локалних или регионалних радионица. Археолошка сведочанства о постојању таквих радионица, у овом степену истражености Доклеје, не поседујемо, али налази посуда које немају аналогије у познатим радионицама Царства, и које квалитетом израде заостају за оригиналним типовима, потврђују радионичку делатност која је била активна и у касноантичком периоду (Drašković, Živanović 2010: 73).

1. Трпезна керамика

1.1. Зделе (Т.1. 1-12; Т.2. 1-8; Т.3. 1-12)

Зделе представљају најбројнију групу у оквиру трпезне керамике. Као посуде у којима се храна углавном није кувала, а делимично се припремала, имале су посебно место на трпези. Израђиване у већим, познатијим радионицама, доспевале су увозом и до најудаљенијих делова Царства. У Доклеју су, највероватније, набављане преко неке од лука на обали (Drašković, Živanović 2010: 80), или копненим путем (Via Egnatia). Издваја се неколико подгрупа: прву групу представљају зделе од фино пречишћене глине, са лискуном, црвенкасто до окер-наранџасте боје, танким црвеним премазом, биконичног облика, са ободом у виду широке уздигнуте траке који се повија ка унутра и телом које се испод обода косо спушта ка равном дну (Т 1. 1-4, 11), одговарају групи G и J по Робинсону-Samian A ware (Robinson 1959: Pl. 67, G 173, G 174; Pl. 68, J 132, K 13) и датују се од I до краја II века. То су примерци источне сигилате B (Eastern Sigillata-ESB), fine фактуре, наранџасте боје печења са танким црвеним премазом, аналогне примерцима из Стобија и одговарају групи ESB2, или Hayes 60 (Anderson-Stojanović 1992: 50,51, Pl.35/308, Pl. 36/310,313). Сличне форме, са ужим тракастим ободом и телом калотастог облика, производе се и у IV и V веку као форма Hayes 61 (Hayes 1972: 107) и појављују се на Доклеји (Drašković, Živanović 2010: 59, T.1. 1-4). Истој групи припада и здела Т.1. 5, која се разликује од претходно описаних по већим димензијама, аналогна посуди у Стобима (Anderson-Stojanović 1992: Pl. 36/312), и у Хераклеји (Манева 1979: TXV 174). Другу групу чине зделе већег пречника, од фино пречишћене глине, црвенкасте боје печења, коничног облика, са бочним зидовима разгнутим ка споља и ободом задебљаним са унутрашње стране, наглашеним жљебом на прелазу у рецепијент (Т.1. 6,7), и рубом обода заобљеним ка унутра. Грубље су фактуре, па се не искључује могућност да су неки

local or regional workshops is noted. Archaeological testimonies of the existence of such workshops in this stage of exploration of Doclea, we do not possess, but the vessel finds are without analogy in the famous workshops of the Empire, and the quality production is falling behind the original types, which confirms the workshop activity that was active in the late ancient period. (Drašković, Živanović 2010: 73).

1. Table ceramics

1.1. The bowls (T.1. 1-12; T.2. 1-8; T.3. 1-12)

Bowls are the largest group within the table ceramic. As the vessels in which the food was not usually cooked, but was partly prepared, had a special place on the table. They were made in larger, better-known workshops and had been imported to the most distant parts of the Empire. In Doclea they are likely to have been purchased by some of the ports on the coast (Draskovic, Zivanovic 2010: 80), or land (Via Egnatia). Several groups can be distinguished: the first group consists of bowls of finely refined clay with mica, ocher to reddish-orange color, with a thin red slip, bi-conical shape, with the wide-brimmed raised strip that bends inward and body that is below the rim obliquely going down toward the bottom (T 1 1-4, 11), corresponding to a group G and J by Robinson-Samian A ware (Robinson 1959 Pl. 67, G 173, G 174; Pl. 68, J 132, K 13) and dated from I to the end of II century. These are examples of eastern sigillata V (Eastern Sigillata-ESV), with fine texture, orange roast with a thin red coating analogous to examples from Stobi and are appropriate to the group ESV2 or Hayes 60 (Anderson Stojanović 1992: 50,51, Pl. 35/308, Pl. 36/310, 313). Similar forms, with narrow banded rim and body of calottal shape, were produced in the IV and V centuries as form Hayes 61 (Hayes 1972, 107) and appear on Doclea (Draskovic, Zivanovic 2010: 59, T. 1. 1-4). The bowl T. 1. 5 belongs to the same group, which differs from the previously described by larger sizes, and is analog to the pot in Stobi (Anderson-Stojanovic 1992: Pl. 36/312), and on Heraclea (Maneva 1979: TXV 174). The second group consists of larger diameter bowls of finely refined clay, reddish firing color, of conical shape, with the side walls flaring outward and rim thickened on the inside, a pointed groove at the turn of the recipient (T. 1. 6,7), and the edge of the rim curved inwards. The invoices are coarser, and the possibility that some of the specimens were used as covers is not excluded. Bowls (T. 1. 8-10) belong to the group 21 and 23V by Hayes and date from the middle II and beginning of III century, but

примерци коришћени као поклопци. Зделе (Т.1. 8-10) припадају групи 21 и 23В по Хејсу и датују се у средину II и почетак III века, а јављају се до краја IV века (Hayes 1972: 46, fig. 7). Здела лоптастог облика, са ободом повијеним ка унутра, који је са унутрашње стране на прелазу у реципијент благо задебљан (Т.1. 12), слична је типовима 49 и 181 по Хејсу (Hayes 1972: 68, 202).

Зделе са ободом разгрнутим ка споља представљене су малобројним примерцима, од којих се разликују три различита типа: први са хоризонтално разгрнутим равним ободом (Т.2. 1), други са ободом благо разгрнутим ка споља, са плитким жљебом са горње стране обода (Т.2. 2) и трећи са ободом косо извученим ка споља и са жљебом на прелазу у реципијент (Т.2. 3). Посуда на Т.2. 3 је, по облику, аналогна посуди пронађеној на некрополама Доклеје, где се опредељује у тањире, као источномедитерански импорт, а по пореклу припада северноафричкој продукцији (Египат). Појављује се у свим медитеранским областима, и по Ламољи назива се *sigillata chiara*. Географски најближе аналогije су у Салони, Нарони и у залеђу провинције Далмације, у Билећи где се датује у крај III и у IV век (Цермановић-Кузмановић, Велимировић-Жижић, Срејовић 1975: 208, сл. 70). Од сличних посуда овог типа, посуда са Доклеје се разликује по боји (тамносива боја печења), грубљој фактури и недостатку печатних или вегетабилних мотива на дну. Зделе на Т.2. 4, 5 представљене су по једним примерком и разликују се међусобно: прва (Т.2. 4.), здела дубљег калотастог реципијента са ободом косо извученим ка споља и засеченим под оштрим углом, по чијем се рубу налазе плитке овалне јамице, а на врату украс у виду урезане таласасте линије, светлоокер боје печења, док је здела на Т.2. 5 полусферичног облика, са равним рубом обода, испод кога се налази троугаоно проширење, које вероватно представља псеудо дршку.

Здела Т.2. 6 је дубљег реципијента, скоро вертикалних бочних зидова, који се завршавају равним ободом са плитким жљебом на горњој површини, а на телу је украс изведен плитко урезаним, косим и вертикалним паралелним линијама неправилног распореда. Овај тип посуда сличан је зделама са Доклеје (Drašković, Živanović 2010: 69, T. 10 1-3). То су посуде рађене на спором витлу, сиве до мрке боје печења, са украсом у виду метличастих линија распоређених по целој спољашњој површини зделе. Овакав тип украшавања чешће се јавља на лонцима, распрострањен је на локалитетима на северу

they also appear to the end of IV century (Hayes 1972: 46, fig. 7). Ball-shaped bowl with rim bent inwards, which is on the inside on the turn of the recipient slightly thickened (T. 1. 12), is similar to the types 49 and 181 by Hayes (Hayes 1972, 68, 202).

Bowls with flaring rim outward are presented in quite a few of examples, and can be differed in three types: the first, with horizontal flat flaring rim (T. 2. 1), the second with gently flaring rim outward, with a shallow groove on the top rim (T. 2. 2) and the third with the rim obliquely drawn outward and slotted at the turn of the recipient (T. 2. 3). Bowl T. 2. 3, is in the form, analogous to the pot found on Doclea necropolis, where it determines into plates such as east Mediterranean import and in origin on it belongs to North African production (Egypt). It appears in all Mediterranean areas, and by Lamolia it is called *sigillata chiara*. Geographically the closest analogies are in Salona, Naron, and in the hinterland of the province of Dalmatia, in Bileca where it is dated in the late III and IV century (Cermanović-Kuzmanović, Velimirović-Žižić, Srejović 1975: 208, ph. 70). From similar vessels of this type, the pot from Doclea, differs in color (dark grey color of firing), rougher invoice and the absence of signet or plant motifs on bottom. Bowls of T. 2. 4, 5 are represented by a single specimen, and differ from each other: the first (T. 2. 4.) calotte deeper bowl shape recipient with averted rim sloping outwards and slanted at an acute angle, by the edge of which are shallow oval pits, and on the neck the ornament in the form of incised wavy lines is placed, with light ocher paint baking, while the bowl on T. 2. 5 with half sphere shape with straight edge rim, below which there is a triangular extension, which is probably a pseudo handle.

Bowl T. 2. 6 is of a deeper recipient, with nearly vertical sidewalls, which end with flat rim with a shallow groove on the upper surface, and the body is carved with shallow decoration, sloping and vertical parallel lines of irregular layout. This type of vessels is similar to the bowls from Doclea (Draskovic, Zivanovic 2010: 69, T. 10 1-3). These vessels are made on a slow wheel, gray to dark brown color of roast, with decoration similar to broom-like lines distributed on the outer surface of the bowl. This type of decoration is more common on pots, and is widespread on sites in northern Albania and eastern Montenegro and the Littoral (2010 Zagarčanin 26, T3, A). In the layer of rubble, these bowls are likely to appear as an intrusion of dark brown earth layer with late antique material (see footnote 2). Bowls of larger dimensions and of a deeper recipient, which may have been used

Албаније, источне Црне Горе и Приморја (Загарчанин 2010: 26, Т3 А). У слоју са шутом, ове зделе јављају се вероватно као упад из слоја тамномрке земље са касноантичким материјалом (видети фусноту 2). Зделе већих димензија и дубљег рецепијента, које су можда коришћене и за припрему хране (Т.2. 7, 8), имају профилисане ободне: код првог примерка једним ребром који у доњем делу има урезан танки жљеб (Т.2. 7), а код другог ребром које је са унутрашње стране задебљано жљебом, који наглашава прелаз у рецепијент (Т.2. 8).

Група здела које испод обода, са спољне стране, имају по два плитка жљеба и биконичан облик тела посуде, степенасто наглашен према заобљеном дну на прстенастој ниској ноzi, представљају тип који се јавља од II до V века (Т.3. 1-8). У овом слоју са шутом, примерци припадају типу 9B по Хејсу (Hayes 1972: 46-48), и датују се у другу половину II века. Израђене су од фино пречишћене глине, наранџасте боје печења, а на спољној страни имају сјајан црвенкасто-наранџаст премаз. На подручју Далмације пронађени су аналогни примерци у Нарони, Тилурију, као и на подручју Босне и представљају примерке афричке сигилате различитих типова посуда (Jelinčić 2011: 132). Два примерка једноставних калотастих здела, са бочним зидовима који се шире ка споља и са равним, непрофилисаним ободом, благо засеченим ка унутра (Т.3. 9) или заобљеним (Т.3. 10), највише одговарају типу 16A по Хејсу и Н1 по Робинсону (Hayes 1972: 40, fig.6/16A; Robinson 1959: Pl. 60, H1). Здела на Т.3. 11, је разгрнутог, тракасто профилисаног обода танког руба повијеног ка унутра, испод кога се налазе два плитка жљеба, тамнонаранџасте боје печења, fine фактуре, са лискуном, и црвеним премазом и припада, највероватније, источној сигилати В1 (ESB1) (Anderson-Stojanović 1992: 50,51; Pl.35/307; Robinson 1959: Pl. 67/ G 173). Код зделе Т.3. 12, обод је профилисан са два полукружна ребра, од којих је нижи наглашенији, светлонаранџасте-окер боје печења, аналогна је форми 8В по Хејсу, Драгендорфу 29 и датује се у другу половину II века (Hayes 1972: 32, fig.4).

1.2. Тањире (Т.4. 1-10)

Следећа група посуда сврстана је у тањире, али по неким ауторима посуде овог типа могу бити плитке зделе или поклопци. Прву групу карактерише обод у виду пластично, овално профилисаног ребра, различито постављеног (Т.4. 1-4). Ове посуде су израђене од фино пречишћене глине, црвене су боје и глчане, сјајне површине, припадају

for food preparation (Т. 2. 7, 8), have a molded rim: on the first sample of one rib at the bottom part is etched thin groove (Т. 2. 7), while in the second, rib is on the inside groove thickened, that emphasizes the transition to the receiver (Т. 2. 8).

The group of bowls which have under rim, on the outside, two shallow grooves and bi-conical body shape bowl, gradually pointed to a rounded bottom on a short foot ring, are the type that occurs from II to V century (Т. 3. 1-8). In this layer of debris, specimens belong to the type 9B by Hayes (Hayes 1972: 46-48), and have been dated to the second half of II century. They are made of fine clay, purified, orange color roast, and on the outside of a brilliant reddish-orange coat. Analog samples were found in Dalmatia area in Narona, Tilurium, as well as in Bosnia and present examples of African sigillata of different vessel types (Jelinčić 2011: 132). Two samples of simple calotte bowls, with side walls that spread outward and with flat, non-profiled rim, slightly slanted inwards (Т. 3. 9) or rounded (Т. 3. 10), mostly resemble type 16A for Hayes and N1 by Robinson (Hayes 1972: 40, fig. 6/16A; Robinson 1959 Pl. 60, H1). Bowl of Т. 3. 11 is flaring, stripped profile rim with thin edge bent inwards, below which are two shallow grooves, dark orange color baking, fine texture, with mica, and red coating and is, most likely, eastern sigillata V1 (ESB1) (Anderson-Stojanovic 1992: 50,51; Pl 35/307; 1959 Robinson 1959 Pl. 67 / G 173). With regards to the bowl Т. 3. 12, the rim is profiled with two semicircular ribs, one of which is less emphasized, light orange ochre-colored baking is analogous to the 8V form by Hayes, Dragendorf 29 and dates from the second half of the II century (Hayes 1972: 32, fig. 4).

1.2. Plates (Т.4. 1-10)

The next group of vessels is classified as plates, but according to some authors vessels of this type may be shallow bowls and lids. The first group is characterized by a rim in the form of plastic, oval molded ribs, set differently (Т. 4. 1-4). These pots are made of finely refined clay, red-colored and polished, glossy surface, belonging to widely spread type that corresponds to the form 61A by Hayes, Robinson G 174, and have been dated to the early II century (Hayes 1972: 104, fig. 17, Form 61; Robinson 1959 Pl. 67 / G 174). Another group of shallow containers (Т. 4. 5-8), with side walls flaring outward non-profiled semicircular rim and oval shapes that ends straight, red in color, made of fine clay, purified. In shape, they could be used as lids. The third group (Т. 4. 9,10), is

распрострањеном типу који одговара форми 61A по Хејсу, Робинсону G 174, и датују се у рани II век (Hayes 1972: 104, fig. 17, form 61; Robinson 1959: Pl. 67/ G 174). Друга група плитких посуда (Т.4. 5-8), са бочним зидовима разгрнутим ка споља, непрофилисаним ободом полукружног и овалног облика који се равно завршава, црвене је боје, израђена од фино пречишћене глине. По облику, могле су се користити као поклопци. Трећа група (Т.4. 9,10), представљена је са два фрагмента тањира квалитетне израде, који су израђени од глине са доста примеса ситнозрног и крупнозрног песка и траговима шамота. Имају постојан премаз црвене боје, изведен у дебљем слоју, и орнамент у виду концентричних кругова, изведен са унутрашње стране посуде, са два плитко урезана жљеба. Аналогије за ове две посуде нису пронађене, сличне су посудама F1 по Робинсону (Robinson 1959: Pl.60/ F 1).

1.3. Пехари (Т.5. 5,8,9)

Групи трпезне керамике припадају три посуде, за које се претпоставља да су припадале пехарима. То су посуде широког и дубљег реципијента, fine фактуре и служиле су за пиће. Прва је рађена од фино пречишћене глине, светлонаранџасте боје са црвеним премазом који није постојан, равним дном на прстенастој ниској нози и са печатом на средини дна (Т.5. 5). Иако је очувано само дно посуде, аналогије овом фрагменту су посуда F 15 по Робинсону, а облик дна G 21 (false ring foot), и датује се у I-II век (Robinson 1959: Pl. 57, 73; Slane 1990: 93, 94, Pl.8), као и у Хераклеји (Манева 1979: TXV 195). Други пехар, на Т.5. 8, представља посуда мањих димензија, тамноцрвено-мрке боје, од лошије пречишћене глине са примесам песка, ситног калцита, обода благо разгрнутог, полукружног пресека, са наглашеним прелазом у реципијент и бочним зидовима који се сужавају ка дну посуде. Плитке канелуре налазе се са обе стране зида посуде, а на спољној су израженије. Трећа посуда (Т.5. 9) припада керамици танких зидова, са благо извијеним ободом ка споља, кратким вратом и лоптастим телом, између којих су плитко урезана два жљеба, сивкасто-окер боје печења, од фино пречишћене глине, са сивкастим премазом, који је спорадично сачуван. Већи део посуде недостаје, тако да је тешко одредити аналоган тип, али познато је да се керамика танких зидова јавља у раном Царству, и да су главни центри у северној Италији, одакле се шири ка осталим средиштима провинција. Ова керамика је глатке, песковите површине и обично има украс

represented by two fragments quality workmanship plate, which are made of clay with many inclusions of coarse and fine-grained sand and traces of fire clay. They have a permanent coat of red paint, drawn in a thicker layer, and ornament in the form of concentric circles, drawn on the inside of the bowl, with two shallow grooves etched. Analogies for these two vessels were not found, and are similar to the vessels F1 by Robinson (Robinson 1959 Pl. 60 / F 1).

1.3. Beakers (T.5. 5,8,9)

Three vessels belong to the group of table ceramics, which are assumed to have belonged to the beakers. These containers are broad and of a deeper recipient, fine texture and were used for drinking. The first is made of finely refined clay, light orange with red coating that is not stable, flat bottom on a short foot ring and seal in the middle of the bottom (T. 5. 5). Although only the bottom of the vessel is preserved, the analogy to the bowl fragment are F 15 by Robinson, and form of the bottom G 21 (false ring foot), and is dated from the I-II century (Robinson 1959 Pl. 57, 73, Slane 1990: 93, 94, Pl. 8), and in Heraclea (Manev 1979: TXV 195). Another beaker of T. 5. 8, represents a vessel of smaller size, dark red-brown color, of less quality treated clay with traces of sand, small calcite, slightly flaring rim, semi-circular cross-section, with a pointed transition in the recipient and side walls tapering towards the bottom of the container. Shallow flutes are located on either side of the vessel wall, and on the outside are more pointed. The third vessel (T. 5. 9) belongs to the ceramics of thin walls, with slightly curved rim towards the outside, short neck and a spherical body, between which are carved two shallow grooves, grayish-ocher firing, of finely refined clay, with gray coat, which is sporadically preserved. Much of the container is missing, so it is difficult to determine an analogous type, but it is known that the ceramic of thin walls occurs in the early Empire, and that the main centers are in northern Italy, from where it spreads to other provincial centers. This ceramics is smooth, sandy surface and usually has an ornament made in barbotin technique or in sharp notches, but there are samples without ornaments, such as the one on Doclea. They date back to the mid-second century, while their distribution was expanding across provinces even later (Ožanić-Roguljić 2007: 174; Anderson Stojanović 1992: 35, Pl. 22/178). Bowl, pitcher or beaker, on T. 5. 7, has a ring, flat and high bottom and lower part of body, conical in shape, and by their properties, as well as container T. 5. 9, may

израђен у барботин техници или оштрим урезима, али има и примерака без орнамената, какав је овај на Доклеји. Датује се до средине II века, док се њихова дистрибуција шири по провинцијама и касније (Ožanić-Roguljić 2007: 174; Anderson-Stojanović 1992: 35, Pl.22/178). Посуда, крчаг или пехар, на Т.5. 7, има прстенасто, равно и високо дно и доњи део трбуха, коничног облика, и по својим одликама, као и посуда Т.5. 9, може припадати керамици танких зидова. На прелазу у трбух изведен је украс у виду хоризонталних, танких, паралелно урезаних линија, а боја печења је светлоокер-наранџаста.

1.4. Крчази (Т.5. 1-4а,б)

Издвојено је неколико различитих крчага, од којих је први (Т.5. 1) већих димензија, коме недостају делови обода и трбуха, али је на цртежу приказан његов могући изглед. Лоптастог облика тела, суженог врата, са дном на прстенастој нози, наранџасто-црвенкасте боје печења, израђен је од фино пречишћене глине. Спољна површина зидова посуде је порозна и различите је боје, што је, највероватније, последица поновног излагања ватри. На југоисточној некрополи Доклеје пронађен је сличан тип крчага, означен као тип 2/А (Цермановић-Кузмановић, Велимировић-Жижић, Срејовић 1975: 199, сл. 52), који има аналогије у Коринту, и датује се у почетак IV века (Slane 1990: Pl.13/224). С обзиром да на примерку из просторије 8/IX недостаје обод, остаје нерешено његово типолошко и хронолошко опредељење. Други крчаг (Т.5. 2), својим обликом подсећа на форме лонаца, израђен је од фино пречишћене глине, са плитким жљебовима у горњем делу трбуха. Обод је у виду прстенасте траке, благо разгнут, испод кога је кратак врат који прелази у биконичан реципијент. Има аналогије у Стобима, где се датује у II век (Anderson-Stojanović 1992: 35, Pl.22/178). На Т.5. 3,4 налазе се два крчага, тракасто профилисаног равног обода, код којих је са унутрашње стране жљебом наглашен прелаз у реципијент, а видљиве су и канелуре од витла. Крчаг Т.5. 3 има висок врат, левкастог облика, док је код другог примерка (Т.5. 4), врат краћи и цилиндричног облика. Овом крчагу, највероватније, одговара дршка Т.5. 4а, овалног пресека са два наглашена ребра на горњој страни. Слични крчази пронађени су на југоисточној некрополи Доклеје, и приближно одговарају типу I/3, са две дршке, који је пореклом из северне Италије и производи се у I-II веку,

belong to the ceramics with thin walls. At the turn of the middle part of the body, an ornament was made and decorated with horizontal, thin, parallel incised lines and with baking color of light ocher orange.

1.4. Jugs (T.5. 1-4a,b)

Several different jugs has been selected, the first of which (T.5. 1) is larger, which lacks parts of the rim and the abdomen, but the drawing shows its possible appearance. It has ball-shaped body, narrow neck, with

Sl. 1 Lonac

the bottom of the foot ring, an orange-reddish color of baking, and is made from finely refined clay. The outer surface of the vessel wall is porous and has a different color, which is most likely a consequence of repeated exposure to fire or heat. On the southeast necropolis of Doclea, similar type of pitcher can be found, designated as type 2 / A (Cermanović-Kuzmanovic, Velimirović-Žižić, Srejović 1975: 199, ph. 52), which has analogies in Corinth, and dates from the early IV century (Slane 1990 Pl. 13/224). Since the specimen from room 8/IX misses the rim, his typological and chronological orientation remains unsolved. Another pitcher or jug (T.5. 2), with its shape resembles the form of pots, and is made of finely refined clay, with a shallow grooves in the upper abdomen. Rim in the form of annular strips, slightly flaring, below which is a short neck that goes into bi-conical recipient. There are analogies in Stobi, which has been dated to the II century (Anderson-Stojanovic, 1992: 35, Pl. 22/178). On the T.5. 3,4 there are two jugs, profiled beaded flat rim, in which from the inside with the groove is emphasized the transition to the recipient, along with certain flutes of winches. Pitcher T.5. 3 has a high neck, it is funnel shaped, while the other sample (T.5. 4) has shorter neck and is cylindrical.

увозе се преко Аквилеје, у Коринту се датују у II-III век, а примерци у Доклеји у средину III века (Цермановић-Кузмановић, Велимировић-Жижић, Срејовић 1975: 200, сл. 54). На Атинској Агори одговарају типу G 93 по Робинсону, где се датују у I век (Robinson 1959: Pl. 5, G 93). На T.5. 6, дно крчага, светлоокер-наранџасте боје печења, fine фактуре са омфалосом на средини дна, има аналогije у Коринту, и датује се у средину I века (Slane 1990:125,126 fig.33/270).

2. Кухињска керамика

2.1. Лонци (Т.6. 1-13)

Као затворена форма посуда које су служиле за припрему хране, лонци представљају најбројнију групу. Направљени од глине са доста примеса ситног и крупнијег финозрног песка, боје печења од тамноокер, сиве, мрке до тамнонаранџастих нијанси, уједначених форми, представљају уобичајене типове ове врсте посуда на широј територији Царства. Карактерише их обод правоугаоног пресека, раван или повијен ка споља, профилисан са спољне стране жљебовима са два испуста (усне), врат ужи од отвора и тело лоптастог или крушколиког (врећастог) облика (слика 1). Неколико примерака (Т. 6. 1,2,3,6) има сачуване тракасте дршке, овалног пресека, са горњом површином која је профилисана плићим пластичним ребрима (два или три ребра) и постављеним наспрамно тако да се надовезује на доњи испуст обода. Најкомплетније очувана два лонца (Т. 6. 1,2) представљају основна два типа: први лоптастог и други крушколиког тела, са општим, већ описаним особинама. Неколико лонаца има разгрнутији обод (Т. 6. 8,10,11) што је повезано, највероватније, са функционалном употребом приликом кувања и припреме хране. Обод лонца, косо извучен и разгнут (Т. 6. 11), профилисан је на унутрашњој страни са неколико плитких жљебова, који су у вези са стављањем поклопца приликом кувања, јер је на тај начин омогућено боље затварање посуде. Лонци су различитих димензија, од којих је најмањи (Т.6. 12) левкасто проширеног обода, заобљеног, лоптастог рецепијента, и вероватно није служио за кување, већ за неки други вид припремања хране. Слични типови лончића пронађени су на некрополи Доклеје, где су лошије фактуре, па се претпоставља да су производ локалне радионице. Лончићи без дршке су уобичајени облици кућне керамике, и јављају се у свим деловима Царства током II и III века (Цермановић-Кузмановић,

This pitcher, probably corresponds to the handle T 5. 4a, is oval with two emphasized ribs on the upper side. Similar jugs were found in the necropolis on southeast Doclea, and they roughly correspond to the type I / 3, with two handles, which originate from northern Italy and were produced in the I-II century, imported through Aquileia, in Corinth are dated to the II-III century, while samples from Doclea are dated in III century (Cermanović-Kuzmanović, Velimirović-Žižić, Srejić 1975: 200, sl.54). In Athens Agora they correspond to the type of G 93 by Robinson, where they have been dated in the I century (Robinson 1959 Pl. 5, G 93). On the T. 5. 6, the bottom of the jug, light ocher-orange roast, fine texture with the omphalos in the center of the bottom, there are analogies in Corinth, and dates from the middle of the I century (Slane 1990:125,126 fig. 33/270).

2. Kitchen ceramics

2.1. Pots (T.6. 1-13)

As a closed form of vessels that were used for cooking, pots represent the largest group. They are made of clay with a lot of fine and coarse impurities of fine grain sand, with the color of baking being dark ocher, gray and brown shades to dark orange, with similar forms, and represent the common examples of this type of vessels in the broader area of Empire. They are characterized by a rim of rectangular cross-section, flat or bent outwards, and is profiled in the outside with groove with two outlets (lips), neck is narrower than the body of spherical or pear-shaped (elongated sac) forms (photo 1). Several copies (T. 6. 1,2,3,6) has saved strap handles, oval section, with the upper surface profiled with the shallow plastic ribs (two or three ribs) and is placed opposite to each other so that it adds to the bottom of outlet edge. Most completely preserved tare wo pots (T. 6. 1.2) and are the two basic types: the first is ball shaped and second spherical pear body, with the general, already described characteristics. Several pots have broader rim (T. 6. 8,10,11), which is associated, most likely, with a functional use in cooking and food preparation. The rim of the pot, sloped outwards and flaring (T. 6. 11), is profiled on the inside with a few shallow grooves, which are associated with putting the lid during cooking, because thus they would enable better closing of containers. The pots are different in sizes, the smallest of which (T. 6. 12) is extended with funnel rim, rounded, spherical shape, and probably was not used for cooking, but for some other type of food preparation. Similar types

Велимировић-Жижић, Срејовић 1975: 203, T.241/A). Већина лонаца припада типу са ободом чији је руб подељен на два дела дубоким жљебом, различито постављеним (вертикално или косо), сличне су фактуре и боје, која зависи од времена изложености ватри. Дна ових лонаца су, у већем броју, овалног облика (Т.6. 13). По мишљењу неких аутора, овакво посуђе произвођено је на подручју Албаније и на Крфу, у више радионичких центара, нарочито у касноцарском периоду (Jelinčić 2011: 134), а сличан примерак пронађен је на острву Брачу (Jelinčić 2011: T I/12). На југоисточној некрополи Доклеје, овакви типови посуда коришћени су као урне и датовани од II до средине III века (Цермановић-Кузмановић, Велимировић-Жижић, Срејовић 1975: 209-211, сл.112-115). На Доклеји, пронађени су и у просторији 3/X (Drašković, Živanović 2011: T.6. 2-10), где је керамика датована у крај IV и прву половину V века (затворена целина), аналогно примерцима из Коринта (Drašković, Živanović 2011: 67). Аутори се слажу у погледу порекла овог типа посуда, а с обзиром на велики број уломака оваквих посуда, сматрају да се њихова производња може повезати са неком од локалних радионица која се налазила на простору Доклеје и радила у периоду I-III века, као и да је наставила са радом кроз касноантички период. У сваком случају, овај тип посуда претрпео је мало промена кроз дужи временски период, коришћен је у свакодневной употреби приликом кувања, тако да највероватније представља производ локалних радионица, не само у Доклеји, већ и на другим локалитетима.

2.2. Остале посуде за кување (Т.9. 4,5)

Што се тиче других, отворенијих форми посуда за кување, у овом слоју се уочава њихов мали број. Само за два фрагмента можемо претпоставити да припадају великим, плићим посудама, грубље фактуре, сиво-окер боје, које су могле служити за припрему хране (нешто слично крепуљи). Облик ових посуда највише одговара тањирима, од којих је прва посуда плитког рецепијента, са бочним дебљим зидовима, косо извијеним ка споља, са непрофилисаним ободом полукружног пресека (Т.9. 4). Друга посуда је калотастог облика, равног обода, бочних, дебљих зидова извијених ка споља, са жљебом на унутрашњој страни преласка у рецепијент (Т.9. 5). Овакве посуде нису уобичајене у римској керамичкој производњи, и највероватније представљају производе локалних радионица, а коришћене

of pots have been found in the necropolis of Doclea, where invoices are worse, so it is assumed that they are products of the local workshops. Pots without handles are common forms of domestic pottery, and occur in all parts of the Empire during II and III century (Cermanović-Kuzmanović, Velimirović-Žižić, Srejiović 1975: 203, T.241/A). Most of the pots belong to the type with the rims whose edge is divided into two with a deep groove, differently set (vertical or oblique), similar by invoices and color, which depends on the fire exposure. The bottom of the pots, in greater amount, is oval (T. 6. 13). According to some authors, this pottery was produced in Albania and Corfu, in several workshop centers, especially in late empire period (Jelinčić 2011: 134), and a similar specimen was found on the island of Brac (Jelinčić 2011: TI/12). On the southeast necropolis of Doclea, these types of containers were used as urns and are dating back to the II century until the middle of III (Cermanović-Kuzmanovic, Velimirović-Žižić Srejiović 1975: 209-211, ph. 112-115). On Doclea, in the room 3 / X were also found (Draskovic, Zivanovic 2011: T. 6. 2-10), where the pottery is dated to the end of the IV and the first half of the V century (closed series), analogous to the examples from Corinth (Draskovic, Zivanovic 2011: 67). The authors agree on the origin of this type of vessel, and given the large number of fragments of these vessels, they believe that their production can be linked to one of the local workshops, which was located in the Doclea area and worked in the I and III century, and that continued to work through late ancient period. In any case, this type of vessel has undergone little change over a long period of time; it was used on daily basis in cooking, so that is likely a product of local workshops, not only on Doclea, but also on other sites.

2.2. Other cooking vessels (Т.9. 4,5)

As for other, more open types of vessels for cooking, in this layer is noticed their small number. Only the two fragments can be assumed to belong to a large, shallow pots, with coarse invoices, gray-ocher color, which could be used for food preparation (similar to crepulja). The shape of these vessels suits mostly to plates, of which the first is a shallow recipient, with thicker side walls, sloping is curved outwards, with non-profiled rim with a semicircular cross section (T. 9. 4). The second vessel is calotte shape, flat rim, lateral, thicker walls curving outward from the groove on the inside of the transition to recipient (T. 9. 5). These vessels are not common in the Roman pottery

су у свакодневној припреми хране. Сличне посуде су по Робинсону тип М 289 и датују се у IV век (Robinson 1959: Pl.71/M 289).

2.3. Поклопци (Т.9. 1-3)

Поклопци су представљени са три различита примерка: први (Т.9. 1) мањег пречника, грубље израде, тамносиве-браон боје, купастог облика са дршком и дебљих зидова; други тамнонаранџасте, црвенкасте боје, већег пречника, мање висине и са танким канелурама које се налазе на спољној страни тањих бочних зидова (Т.9. 3), по Робинсону може бити тип G 121 (Robinson 1959: Pl.7/ G 121) и датује се у I и рани II век. Трећи поклопац (Т.9. 2), већег пречника црвенкасте боје, косих бочних зидова са плитким канелурама на спољној страни према ободу, може бити и доњи део посуде (зделе) типа 23/B по Хејсу (Hayes 1972: 46, fig.7/24).

3. Амбалажна керамика

3.1. Амфоре (Т.7. 1-15; Т.8. 1-4а; Т.9. 6,7)

Амфоре, које су служиле као транспортна керамика, у овом слоју јављају се у мањем броју него зделе. Издваја се неколико типова, фрагментарно очуваних, које су служиле за пренос различите врсте хране или пића, што је условило и њихов различит облик. Основна подела амфора је, по функционалним одликама, на три групе: амфоре за пренос вина, уља и остале (рибљи производи, прерађевине- *garum*, *mulsum*, *salsa*, шкољке, морски мекушци, мед и конзервирано-сушено воће и поврће). Први тип је фрагмент амфоре очуваног обода и дела дршке (Т. 7. 2), звоноликог отвора, искошеног врата, прстенасто профилисано обода где је руб обода савијен ка унутра у облику слова S, светлонаранџасте боје са окер премазом, од фино пречишћене глине. Типолошки одговара типу Дресел 20 (Dressel 20) амфора у којима се преносило маслиново уље, пореклом су из јужне Шпаније, Бетике и датују се од I до III века (Toniolo 1995: p.67, p.69; Costantini 2011: 398, fig. 9/5, 11/10). Сличном типу припада и амфора Т.7. 10, са биконично профилисаним ободом који се при рубу сужава, а са унутрашње стране плитким жљебом благо је наглашен прелаз у врат. Ове амфоре се дистрибуирају широм Медитерана, од I века (Hayes 1983: 162, Fig.20a/39), а у касноантичком периоду из овог типа се развија тип 23A и 23B, који највише

production, and probably represent products of local workshops, and were used in the daily preparation of food. Similar vessels are by Robinson type M 289 and have been dated to the IV century (Robinson 1959 Pl. 71 / M 289).

2.3. Lids (T.9. 1-3)

The lids were presented with three different copies: one (T. 9. 1) smaller in diameter, of rigid production, dark-brown, cone-shaped with a handle and thicker walls, second dark orange and reddish color, large in diameter, small in height and slim grooves that are on the outside of the thin sidewalls (T. 9. 3), by Robinson could be the type G 121 (Robinson 1959 Pl. 7 / G 121) and is dated in I and early II century. The third lid (T. 9. 2), larger in diameter, reddish, oblique side walls with shallow grooves on the outside of the rim, and may be smaller part of the vessel (bowl) type 23 / V by Hayes (Hayes 1972: 46, fig.7/24).

3. Packing ceramics

3.1. Amphorae (T.7. 1-15; T.8. 1-4a; T.9. 6,7)

Amphorae, which were used as a transport ceramics, in this layer occur in smaller number than bowls. We can distinguish several types of preserved fragments that were used for the transport of different types of food or drink, which led to their dissimilar forms. The basic division of the amphorae, by functional characteristics, in three groups: the amphorae to transfer wine, oil and other (fish products, processed-garum, mulsum, salsa, shellfish, marine molluscs, honey-dried and canned fruits and vegetables). The first type is the preserved fragment of an amphora rim and part of the handle (T. 7. 2) bell like opening, tilted neck, ring-shaped rim where the edge of the rim bents inwards and is S shaped, it is light orange color with ochre coating, of finely refined clay. Typologically, it belongs to the type of Dressel 20 (Dressel 20) amphorae, which has been used for olive oil transport, originating from southern Spain, Betik and dated from I to III century (Toniolo 1995, p. 67, p. 69; Costantini 2011: 398, fig. 9/5, 11/10). Likewise, similar type belongs to amphora T. 7. 10, with bi-conical molded rim that is tapered at the edge and on the inside of a shallow groove that is slightly pointed while shifting into the neck. These amphorae are distributed around the Mediterranean, from the I century (Hayes 1983: 162, Fig. 20a/39), and in late ancient period of this type develops type 23A and 23V, which suits best to this fragment from Do-

одговара овом фрагменту са Доклеје.⁴ Амфоре на Т. 7. 4,5 имају прстенасто профилисан обод са рубом овалног пресека и левкасти врат. Израђене су од фино пречишћене глине, светлонаранцасте боје печења, са светлоокер премазом. Одговарају типу Дресел 2-4 (Dressel 2-4), Остиа 51 (Ostia 51), Пикок-Вилијамс 10 (Peacock, Williams 10)⁵, служиле су за пренос вина, а порекло им је јужни Лациј и Кампанија у I веку пре Христа, а у I и II веку дистрибуирају се по Медитерану, када се јављају и локалне радионице, као што је истарска (Starac 2006: 93). Типу Дресел 6В припадају амфоре на Т.7. 7,8, код којих је карактеристичан левкасти облик врата спојен са непрофилисаним ободом, наглашено задебљаним, и може бити благо повијен ка унутра и плитким жљебом раздвојен на прелазу у врат. Овај широко распрострањен тип, са неколико варијанти, пореклом из северне Италије, користио се за маслиново уље, и

Sl. 2 Amphora

појављује се од I века, током II до почетка III века, и у Истри и Далмацији (Starac 2006: 91; Cipriano 2009: 177, fig. 3), одакле се ширио у области Цисалпине, Норика и Паноније, спорадично и у области Егеја и у Африци (Bjelajac 1996: 15, Sl.I, II). Обод амфоре на Т.7. 1 је полукружно профилисан, благо разгнут, а од врата танких зидова наглашен је жљебом, fine је фактуре и наранцасте боје печења. Највише одговара типу северноафричких амфора, појављује се крајем I и почетком II, траје све до VI века у Италији, Шпанији, Галији, Истри и Далмацији, и служе за пренос уља и рибљих прерађевина (Starac 2006: 100; Šalov 2010: 365, T VI/42). Амфора на Т.7. 2 има цилиндричан врат који се завршава прстенасто профилисаним ободом,

clea.⁴ Amphorae on T.7.4, 5 have ringed profiled rim with oval section and cylinder neck. They are made of finely refined clay, of light orange color and light ocher coating. They correspond to the type Dressel 2-4 (Dressel 2-4), Ostia 51 (Ostia 51), Peacock-Williams 10 (Peacock, Williams 10),⁵ and were used for wine transport, while they origin is from south Lacio and Campania in I century BC. In I and II century they have been distributed across Mediterranean, when local workshops occur, like Istar. (Starac 2006: 93). Amphorae that belong to the Dressel 6V type are T. 7. 7.8, which are characterized by a funnel shape of the neck connected to non-profiled rim, thickly outlined and may be slightly curved inwards and separated by a shallow groove at the turn of the neck. This type is widespread, with several varieties, originally from northern Italy, has been used for olive oil, and appears in I century, during the II to the beginning of III century, and in Istria and Dalmatia (Starac 2006: 91; Cipriano 2009: 177, fig. 3), from where it spread in Cisalpine region, Noricum and Pannonia, occasionally in the area of the Aegean and Africa (Bjelajac 1996 15 Figure. I, II). Amphora rim on T. 7. 1 is a semicircular in profile, slightly flaring, and from the neck is pointed by thin walls with the groove, the invoice is fine and is of an orange roast. It mostly corresponds to the type of North African amphorae, appears at the end of I and the beginning of II century, and lasted until VI century in Italy, Spain, Gaul, Istria and Dalmatia, and are used to transfer oil and fish products (Starac 2006: 100; Šalov 2010: 365, T VI/42). Amphora on T. 7. 2 has a cylindrical neck ending in a ring molded rim, the edge of the semi-circular profile. Amphora on T. 7. 6 with thin walls, funnel shaped neck and flaring rim and a narrow ring rim, corresponding to the samples of the Italic workshops dated in the I-II century, or it chooses as a pitcher (Vidrih-Perko 2006: 219, K 165, K 404). Several amphorae bottoms are preserved, divided into two basic types: first flat-bottom, on the annular leg (T. 7. 13-15) and second in which a full bottom is conically tapered (T. 7. 11, 12). The first type of amphora is a flat-bottomed and belongs to amphorae Forlimpopoli after the eponymous workshop in northeast Italy. They are made of fine clay, purified, and light ocher/light orange color, thin-walled. The body of the amphora is tapering towards the ring bottom, which may be more or less convex (Bjelajac 1996: 23, Figure. IV). They come in northeastern Italy, Emona, the ceme-

4 <http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/resources.html?amphora2005>

5 исто

4 <http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/resources.html?amphora2005>

5 ibid

са рубом полукружне профилације. Амфора на Т.7. 6 танких је зидова, левкастог облика врата и разгнута и уског прстенастог обода, одговара примерцима пореклом из италских радионица, датованих у I-II век, или се опредељује као крчга (Vidrih-Perko 2006: 219, K 165, K 404). Сачувано је неколико дна амфора, разврстаних у два основна типа: први равнот дна, на прстенастој ноzi (Т. 7. 13-15) и други код кога се пуно дно конично сужава (Т. 7. 11, 12). Први тип амфора са равним дном припада амфорама Forlimpopoli, по истоименој радионици у североисточној Италији. Израђене су од фино пречишћене глине, светлоокер и светлонаранџасте боје, танких зидова. Тело ових амфора сужава се према прстенастом дну, које може бити мање или више конвексно (Bjelajac 1996: 23, Sl.IV). Појављују се у североисточној Италији, Емони, на некрополама у Панонији, у Горњој Мезији, Дакији, Криту и у источним Јадрану. Датују се од I века, масовније се производе у II, крајем II производе се и у локалним радионицама, где трају кроз III и IV век, на Атинској Агори и у VI веку (Ožanić 2005: 140, T1/2; Starac 2006: 99). У њима се углавном превозило вино и рибли сосови.⁶ Амфора на Т.9. 7, код које се доњи део лоптастог трбуха тањих зидова конично завршава у пуно цилиндрично дно, на унутрашњој страни зидова има широке плитке канелуре. Неколико трбуха већих посуда, највероватније припадају амфорама (Т. 8. 1-4а; Т.9. 6), и различитог су облика. На фрагменту трбуха амфоре наранџасте боје печења, са светлоокер премазом, видљиви су отисци прстију мајстора Т. 8. 1, док су са унутрашње стране плитке широке канелуре (слика 2).

4. Керамика посебне намене

4.1. Кадионице (Т.10. 9,10)

Ова врста посуда представљена је са два примерка (Т.10. 9,10), од којих је први са разгнутим равним ободом, који са спољне стране има дубок жљеб између два таласаста пластична ребра, у размацима уштинутим. Прелаз у рецепијент наглашен је плитким жљебом са унутрашње стране, испод кога се зидови посуде косо спуштају ка доњем делу посуде, који није сачуван. Израђена је од фино пречишћене глине, тамнонаранџасте боје печења. Овај тип кадионица сличан је типу X/2 у Сингидуну (Nikolić 2000: 178, 179) и датује се у II век. Варијанту истог типа

teries in Pannonia, in Upper Moesia, Dacia, Crete and the eastern Adriatic. They date from I century, mass produced in II, at the end of II are produced in local workshops, where they last through III and IV century, on the Athens Agora even in VI century (Ožanić 2005: 140, T1 / 2; Elder 2006: 99). They are usually used for transport of wine and seafood sauces.⁶ Amphora on T. 9. 7, in which the lower part of the spherical belly of thinner walls conically ends in full cylindrical bottom, on the inside walls has broad shallow flutes. Several major belly parts of the vessels, probably belong to amphorae (T. 8. 1-4a; T. 9. 6), and are of different forms. On the fragments of an amphora belly of orange baking with light ocher coating, visible are the fingerprints of the masters T. 8. 1, while on the inside can be found broad shallow flutes (photo 2).

4. Ceramic pottery of special use

4.1. Censers (T.10. 9,10)

This type of vessel is represented by two samples (T. 10. 9,10), the first of which has a flat with a flaring rim, the outside of which there is a deep groove between two corrugated plastic ribs at intervals two-ak. The transition to the recipient is emphasized by a shallow groove on the inside, under which the vessel walls are sloping down towards the bottom of the bowl, which is not preserved. It is made of fine-purified clay, dark orange colored. This type of censers is similar to the type of X / 2 in Singidunum (Nikolic 2000: 178, 179), and dates from II century. A variant of the same type of semi spherical or conical shape, with hollow molded rate is represented by samples found at the site of Vranj in Hrtkovci and have been dated to the I-II century (Dautova, Ruševljan 2008: 299, ph. 11/1). The second specimen is a fragment of the abdomen and lower part of the vessel (T. 10. 10), where the transition to the bottom is emphasized by the deeper horizontal groove, and the transition to the neck by shallow horizontal groove. Pot is dark red and is made of fine clay, purified.

4.2. Lamp/Floating wicks (T.10. 11-14)

Four fragments of lamps of different types have been found. The first type is a lamp in which the handle starts from the bottom of the recipient, overhanging the shoulder and has a circular per-

⁶ <http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/resources.html?amphora2005>

⁶ <http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/resources.html?amphora2005>

полусферичног или коничног облика, са шупљом профилисаном стопом представљају примерци пронађени на локалитету Врањ у Хртковцима и датују се у I-II век (Даутова-Рушевљан 2008: 299, сл.11/1). Други примерак је уломак дела трбуха и доњег дела посуде (Т.10. 10), где је прелаз ка дну наглашен дубљим хоризонталним жљебом, а прелаз ка врату плитким, хоризонталним жљебом. Посуда је тамноцрвене боје печења и израђена је од фино пречишћене глине.

4.2. Жишци (Т.10. 11-14)

Пронађено је четири фрагмента жижака различитог типа. Први тип представља жижак код кога дршка полази од дна реципијента, надвисује раме и има кружну перфорацију (Т.10. 12). На равном рамену, налази се низ урезаних кружића (по два концентрична), приљубљена уз два пластична ребра која одвајају раме од диска жишка, који није сачуван. Овај тип одговара, по положају и изгледу дршке, типу Лешке VIII,

foration (T. 10. 12). On a flat shoulder, there is a series of incised circles (two concentric), joined by the two plastic ribs separate the shoulder on the disc lamp, which is not preserved. This type fits, by the position and the handle, to Lesk type VIII, VII Ivanji, Dressel 17-21, Bronner XXV, and, in company type lamps, the most common type. It has been manufactured in Italy during the middle of I century, in Greek and Asia Minor workshops during II and III century, and in the North African and other provinces to the end of II and in IV century (Krunić 2010: 64). A sample from Doclea was probably an import from Italic workshops, reached during II and III century. The second type (T. 10. 11), is a fragment of the handle molded with three vertical ribs and part of the disc, gradually molded with three concentric plastic rings. The smaller part of lamp is preserved, and probably belongs to the same type as T. 10. 12. The third sample (T.10.13) which has a preserved beak of lamp, with circular perforation in the middle and plastic profiled rib and canal which goes into beak, corresponds to the

Sl. 3 Miniјатурне посуде 1

Ивањи VII, Дресел 17-21, Бронер XXV, и, поред типа фирма лампи, најраспрострањенији је тип. Производи се у Италији током средине I века, у грчким и малоазијским радионицама током II и III века, а у северноафричким и осталим провинцијама до краја III и током IV века (Крунић 2010: 64). Примерак из Дукље је, највероватније, импорт италских радионица, доспео током II и III века. Други тип (Т.10. 11), је фрагмент дршке профилисане са три вертикална ребра и делом диска, степенасто профилисаног са три концентрична пластична прстена. Очуван

Sl. 4 Miniјатурне посуде 2

firma lamp of open canal type and most possibly belongs to the early type, in which canal were put one or two holes for air (type Leške X, Ivanji XVII, Dressel 5,6, Bronner XXVI) (Ivanji 1935: 33; Krunić 2010: 98). These types of lamps have a masters name ingraved on the bottom, are produced at the end of I and II century (workshops FORTIS, CASSI, ATIME, CAMPILI), and represent the import during II century, while from the middle of the II century their local production starts. Some authors believe that one of the workshops FORTIS was in Dalmatia, because across the provinces were the

је мањи део жижка, и највероватније припада истом типу као и Т.10. 12. Трећи примерак (Т.10. 13), код кога је очуван кљун жишка, са кружном перфорацијом у средини, уоквиреном пластично профилисаним ребрима и каналом који иде ка кљуну, одговара типу фирма лампе отвореног канала, и највероватније припада раном типу, код кога су се у каналу налазиле једна или две рупице за довод ваздуха (тип Лешке Х, Ивањи ХVII, Дресел 5,6, Бронер ХХVI) (Ivanуi 1935: 33; Крунић 2010: 98). Овакви типови жижака на дну имају урезано име мајстора, производе се крајем I и у II веку (радионице FORTIS, CASSI, ATIME, CAMPILI), и представљају импорт током II века, а од средине II века почиње и њихова локална производња. Неки од аутора сматрају да се једна од радионица FORTIS налазила у Далмацији, јер су се по провинцијама оснивале радионице овог, највећег произвођача, које су производиле лампе типа Лешке Х све до краја IV века. Примерак у Дукљи, тип Х, који је производ поменутих радионица, највероватније представља импорт пристигао оквирно у II веку, када се проналази и у суседним провинцијама Царства (Крунић 2010: 95). На некрополи Доклеје пронађен је исти тип жишка са натписом фирме AGILIS F(ecit), за који се претпоставља да потиче из времена цара Хадријана (Цермановић-Кузмановић, Велимировић-Жижић, Срејовић 1975: 211). Четврти фрагмент жишка има очувани део рамена и дршке или брадавице, са пластично профилисаним жљебовима који га одвајају од диска (Т.10. 14). Мале димензије очуваног фрагмента отежавају одређивање типа жишка.

4.5. Минијатурне посуде (Т.10. 1-8)

Јединствену групу керамике представљају минијатурне посуде, од којих је пронађено најмање пет примерака (пет обода, три дна, једна цела посуда). Сличних су одлика и припадају истом типу (Т.10. 1-8). Посуде су облика малих амфора, цилиндричног врата (осим Т.10. 3, код кога је врат незнатно виши), са ободом чији је руб степенасто профилисан, ка унутра, плитким жљебом. Дршке кружног пресека, спуштају се испод врата до горњег дела трбуха, лоптастог облика, који се спушта ка равном дну. Доњи део посуде је издужен и подсећа на стопу, профилисану ширим канелурама са спољашње, као и са унутрашње стране зидова. Посуде су израђене од пречишћене глине са примесаматамнарнаранцасте, црвенкасте боје и дебљих су зидова. Намена, као и аналогије за ову врсту

workshops of this, the biggest producer, which produced the lamp type Lesk X until the end of IV century. A sample from Doclea, type X, which is the product of these workshops, is probably the import arrived in about II century, when it could be found in the neighboring provinces of the Empire (Kronic 2010: 95). On the necropolis of Doclea is found the same type of weevil labeled company AGILIS F(ecit), which is assumed to originate from the time of Emperor Hadrian (Cermanović-Kuzmanovic, Velimirović-Žižić Sreјović 1975: 211). Fourth segment of weevil has a preserved part of the shoulder and the handle or the nipple, with plastic molded grooves that separate it from the disk (Т. 10. 14). The small dimensions of the preserved fragments make it difficult to define the weevil.

4.5. Miniature vessels (T.10. 1-8)

The unique groups of ceramics also fulfill the small vessels, of which is found at least five copies (five rims, three bottoms, one whole cup). They have similar features and the same type (T. 10. 1-8). The vessels are small amphora shaped, with cylindrical neck (except T. 10. 3, in which the neck is slightly higher), the rim of which is gradually molded, inward, with shallow groove. The handles of circular section, are going down below the neck to the upper abdomen, round shaped, which descends to the flat bottom. The bottom of the bowl is elongated and resembles the step, profiled with wider grooves on the outside and the inside of the walls. Containers are made from refined clay with traces of dark orange, reddish in color and thicker walls. Te purpose, as well as analogies for this type of vessel is not clear. The most resemble the type of miniature amphora M 73, which were found at the Athens Agora, where as other small vessels often occur, in the second half of the II and III century (Robinson 1959: 48, 83, 91, Pl. 21 / M 73).

Small vessels occur at many sites of this period and were used for different purposes (storage of different materials, aromatic spices, medical devices, pigments...) They are usually of fine workmanship and thinner walls, which does not correspond to this type on Doclea. The number tells that they were widely used, but it is unclear whether they were storing something or may have been used only as a decorative container. There is a possibility that they were used for some ritual purposes, but there is no data to support this.

посуда нису јасне. Највише одговарају типу минијатурних амфора М 73, које су пронађене на Атинској агори, где се као и остале минијатурне посуде често јављају у другој половини II и у III веку (Robinson 1959: 48, 83, 91, Pl.21/M 73).

Минијатурне посуде јављају се на многим локалитетима овог периода, коришћене су за различите намене (чување различитих ароматичних материјала, зачина, медицинских средстава, пигмената...), обично су fine израде и тањих зидова, што не одговара овом типу на Доклеји. Њихов број говори у прилог томе да су биле у широј употреби, али нејасно је да ли се у њима нешто чувало или су можда биле коришћене само као украсне посуде. Преостаје и могућност да су служиле за неке ритуалне потребе, али о томе немамо податке који би то потврдили.

Завршна разматрања

Типолошка и хронолошка анализа керамичког материјала из слоја са шупом и малтером у просторији 8/IX доноси запажања о свакодневном животу становника Доклеје, употпуњује досадашња сазнања о друштвеним и економским односима, као и о трговинским везама са осталим деловима Царства.

Као најбројније посуде, зделе представљају импорт са источномедитеранског подручја (тип ESB2, T.1. 1-4,11; ESB1, T.3. 11). Афричкој сигилати припадају форме Hayes 21 и 23B (T.1. 8-10), која се у Коринту датује у II век, као и форма Hayes 49 и 181 (T.1. 12). Северноафричком импорту (највероватније Египат), припада и здела на T.2. 3. Група 9B, 16A (T.3. 1-8) по Хејсу и N1 по Робинсону, такође и форма Hayes 8B (T.3. 12), јављају се у другој половини II века, и у Доклеју су могле стићи преко лука на источној обали Јадранског мора (налази у Нарони, Тилурију). Тањири, представљени мањим бројем примерака (T.4. 1-4), представљају, такође, импорт из источномедитеранских радионица. Одговарају типу G1 по Робинсону, и на Атинској агори датују се у I и прву половину II век, да би се касније развиле у форму б1 А по Хејсу, која је широко распрострањена и јавља се у неколико варијанти почетком 4 века. Пехар са печатом на дну (T.5. 5), аналогије има на Атинској агори, Коринту и Хераклеји, припада групи red slip ware, док пехари T.5. 6,7 припадају керамици танких зидова, пореклом из северноиталских радионица где се јављају у периоду раног Царства, а у I-II веку дистрибуирају се на ширем подручју Медитерана. Крчази, као и зделе и тањири, представљају

Final considerations

Typological and chronological analysis of the pottery materials from the layer of rubble and plaster in the room 8/IX show observations about the daily life of the Doclea inhabitants completes the current knowledge about the social and economic relations, as well as trade links with other parts of the Empire.

As the most numerous pots, bowls are imported from the east Mediterranean region (ESB2 type, T. 1. 1 to 4.11; ESB1, T. 3. 11). African sigillata belongs to the forms Hayes 21 and 23V (T. 1. 8-10), which in Corinth, is dated to II century, as well as the form Hayes 49 and 181 (T. 1. 12). North African Import (probably Egypt) takes bowl on T. 2. 3. Group 9V, 16A (T. 3. 1-8) by Hayes and N1 by Robinson, also form Hayes 8V (T. 3. 12) occur in the second half of II century, and could reach Doclea from the ports on the eastern coast of the Adriatic Sea (located in Narona, Tilverium). Plates, represented with a small number of samples (T. 4. 1-4), are also an import from eastern Mediterranean workshops. They correspond to the type G1 by Robinson, and the Athens Agora have been dated to the first half of the II and I century, and later have evolved into the form of a 61 by Hayes, which is widespread and occurs in several varieties of early IV century. Cup with a seal at the bottom (T. 5. 5), has analogies on the Athens Agora, Corinth and Heraclea, belongs to the red slip ware, while cups of T. 5. 6,7 belong to the thin wall ceramics, originating from north Italic workshops where they occur in the early period of the Empire, and in the I-II century are delivered to the entire Mediterranean region. Jugs and bowls and plates, are an import from the Eastern Mediterranean area, and have analogies in Corinth (T. 6. 1.7), Stobi (T. 6. 2), Northern Italy and Corinth (T. 6. 4.4) and have been dated from I to the beginning of III century.

The amphorae finds in the rubble layer on Doclea, testify the import of wine and oil, as well as in smaller amount, other food (fish, fish products, canned fruit and vegetables, different sauces, honey, cosmetic and medical products...). Amphorae that were used for the transport of wine and oil are numerous (Dressel 2-4 (T.7. 4,5), Dressel 6V (T.7. 7,8), Dressel 20 (T.7. 2,10) and amphorae with flat bottom (T.7. 13-15)). Fragment of an amphora on T. 7. 3, we can connect with a layer of dark brown earth of late antique material, which was located above the layer of rubble, and is, by its typological features, African Import, represented in III and IV

импорт из источномедитеранских области, имају аналогije у Коринту (Т.б. 1,7), Стобима (Т.б. 2), северна Италија и Коринт (Т.б. 4,4а) и датују се од I до почетка III века.

Налази амфора у слоју са шупом на Доклеји сведоче о увозу вина и уља, као и, у мањој мери, осталих намирница (рибе, рибљих прерађевина, сушеног воћа и поврћа, различитих сосова, меда, козметичких и медицинских препарата...). Бројно су најзаступљеније амфоре у којима се превозило вино и уље (Дресел 2-4 (Т.7. 4,5), Дресел 6В (Т.7. 7,8), Дресел 20 (Т.7. 2,10) и амфоре са равним дном (Т.7. 13-15)). Фрагмент амфоре на Т.7. 3, можемо повезати са слојем тамномрке земље са касноантичким материјалом, који се налазио изнад слоја са шупом, и припада, по својим типолошким одликама, афричком импорту, заступљеном у III и IV веку. Увоз намирница, посведочен налазима амфора, показује путеве трговине и размене у одређеном периоду, као и политичке прилике. Тако, за период I-II века карактеристичне су амфоре из северне Италије и северног Јадрана, одакле се из познатих винарија увози вино. Амфоре типа Дресел 2-4, импорт из тиренске Италије, служиле за превоз вина, у употреби су у I-II веку, а престају да се користе крајем II века. Овај тип амфора настао је из типова амфора са егејских острва (Кос, Родос, Книд), одакле се вино увози у ранијем периоду (I в. пре Хр. – I в. по Хр.), и има налаза на северном Јадрану (Starac 2006: 93). У II веку, долази до шире употребе амфора са равним дном, које највероватније припадају типу Forlimpopoli, у којима се увози вино из винарија са западне обале Јадрана. Примерци на Доклеји (Т.7 13-15) по квалитету и начину израде, представљају импорт. Иначе, овај тип амфора је у овом периоду широко у употреби, и по узору на оригинал, почиње његова локална производња. Пример за то је локална производња у Горњој Мезији, на Виминацијуму, где се у амфоре равног дна претаче вино доведено у другим амфорама (Bjelajac 1996: 22,23,99). Практични разлози су вероватно подстакли локалне мајсторе да имитирају овај тип, и уведу такве посуде у свакодневну употребу. Такође, ове амфоре се често поистовећује са крчазима са две дршке, јер се користе и за изношење вина на трпезе, а не само за складиштење и чување.

Из северног Јадрана увози се и маслиново уље, које се пакује у амфоре типа Дресел 6В (Т.7. 7,8). Налази ових амфора доспевају на просторе Норика и Паноније, као и Далмације. То су амфоре левкастог отвора и њихова употреба

centuries. Imports of food, attested amphorae, shows paths of trade and commerce in a given period, as well as the political situation. Thus, for the period I-II century amphorae are characteristic of northern Italy and northern Adriatic Sea, from where the famous vineries wine was imported. Dressel 2-4 amphora type, imported from Italy, Tyrrhenian, were used for the transport of wine, and are in use in the I-II century, and will cease to be used at the end of II century. This type of amphora was created from the types of amphora from the Aegean islands (Kos, Rhodes, Knid), where the wine was imported in the early period (I BC. – I AD), and there are finds on the northern Adriatic (Starac 2006: 93). In II century, there is a wider use of amphorae with a flat bottom, which probably belong to the type Forlimpopoli, where the wine from wineries on the west coast of the Adriatic was imported. Samples from Doclea (T. 7 13-15) by the quality and the method of preparation, are an import. Usually, this type of amphora in this period is widely used, and the pattern of the original, begins in its local production. An example of this is the local production in Upper Moesia, in Viminacium, where in the flat-bottomed amphorae pours wine brought in other amphorae (Bjelajac 1996 22,23,99). Practical reasons are likely to encourage local craftsmen to imitate this type, and introduce such vessels in daily use. Also, this amphora is often identified with the two-handled jars, because they are used for the removal of wine on the table, not only for the storage and preservation.

From the northern Adriatic olive oil has been imported, which is packed in amphora type Dressel 6V (T. 7. 7.8). The findings of these amphorae are found on the areas of Noricum and Pannonia, and Dalmatia. These are the amphorae of funnel openings and they are in use longer, because at the end of II and III century the local production of this type in the Adriatic has started (Starac 2006: 91), which later develops into the type 23 and 23A, as it was found on Doclea. In II century, olive oil import had begun from southern Spain, Betik in amphorae Dressel type 20 (T. 7. 2.10), which suppresses olearias Dressel 6V and then stops importing olive oil from the northern Adriatic.

The importance of the presence of amphorae imported from other areas shows what changes in their daily lives of natives through a process of Romanization have occurred. At the beginning of the conquest, imported goods were intended for Roman troops, and later there is a change in the

траје дуже, јер крајем II и у III веку долази до локалне производње овог типа на Јадрану (Starac 2006: 91), који се касније развија у тип 23 и 23A, какав је пронађен на Доклеји. У II веку, почиње увоз маслиновог уља из јужне Шпаније, Бетике, у амфорама типа Дресел 20 (Т.7. 2,10), који потискује олеарије Дресел 6В и тада престаје увоз маслиновог уља из северног Јадрана.

Значај присуства амфора доспелих увозом са других подручја показује какве су промене у свакодневном животу домородаца настале у процесу романизације. На почетку освајања територија, увезена роба била је намењена римским трупам, а касније долази до промена у исхрани локалног становништва. Бројност одређених типова амфора управо показују у ком периоду је увоз долазио са егејских острва, северне Италије, Шпаније, северне Африке или источних провинција. Уједно, то показује ко је и када имао примат у извозу и снабдевању различитих намирница у провинције Царства. На Доклеји, судећи по импорту амфора, као и на основу осталих увезених посуда, може се приметити да у периоду II и III века, преовладава тржиште источних провинција, егејских радионица и јужне Шпаније, чиме је потиснута продукција североиталских радионица из ранијег периода.

Присуство посуда за које се везује делатност локалне радионице, потврђује појаву која се одвија на другим локалитетима широм Царства, када се развијају регионални и локални радионичарски центри, у којима се опонашају познати типови посуда луксузније израде израђени од локалне глине.⁷ Недостатак већег броја обрађеног керамичког материјала са осталог подручја града Доклеје и археолошка неиспитаност локације керамичке радионице, не дозвољавају доношење прецизнијих података о локалној керамичкој производњи. Присуство и њена делатност непосредно је потврђена на основу типолошке (не)опредељивости појединих посуда са југоисточне некрополе Доклеје (Цермановић-Кузмановић, Велимировић-Жижић, Срејовић 1975: 213, sl. 112-115), из просторије 3/IX (Drašković, Živanović 2011: 67-69) као и из слоја са шупом (Т.6, Т.2. 4-6, Т.9. 4,5).

Запажања о керамици II века на Доклеји допуњују закључци аутора А. Цермановић-Кузмановић, О. Жижић-Велимировић и Д. Срејовића, донесени на основу истраживања и

diet of the local population. The number of certain types of amphorae just shows in which period the imports came from the Aegean islands, northern Italy, Spain, North Africa and Eastern provinces. At the same time, it shows who and when had primacy in exporting and supplying of various foods in the provinces of the Empire. At Doclea, according to the import of amphorae, as well as on other imported containers, it can be noted that during II and III century, the prevailing market was of eastern provinces, Aegean workshops and southern Spain, which suppressed the production of north Italic workshops from the previous period.

The presence of vessels that are associated with the local activity of the workshop confirms the phenomenon that takes place at other locations throughout the Empire, when developing regional and local workshops centers, which mimic the well-known types of luxurious container-made from local clay⁷. The lack of a large number of processed ceramic material with other areas of Doclea and non-researched archaeological location of ceramic workshop, do not allow the adoption of detailed data on local pottery production. The presence and its activity is directly confirmed on the basis of typological (un)definition of individual vessel on the southeast necropolis from Doclea (Cermanović-Kuzmanovic, Velimirović-Žižić Srejović 1975: 213, etc.. 112-115), the room 3/IX (Draskovic, Zivanovic 2011: 67-69) and the layer of rubble (T. 6, T. 2. 4-6, T. 9. 4.5).

Observations of the II century ceramics on Doclea can be supplemented by those of the author A. Cermanović-Kuzmanovic, O. Žižić-Velimirović and D. Srejovica, adopted on the basis of research and analysis of the material from southeast necropolis of Doclea. The findings from the graves and burial structures show that in the last decades of I century, the Romanized inhabitants of Doclea accepted that way of life, since there were no finds of other type in the grave, which would connect with the native population. The presence of foreigners is confirmed by the findings of the toilet tanks originated from the East. The first economic and political rise of Doclea occurred during the reign of emperors Domitian and Trajan, when he probably built complex of the forum and basilica. From this period, the objects in the graves originate from Italic workshops (from Aquileia), and there is a noticeable link with Salona, Jader

⁷ Петрографским и осталим анализама добили би се резултати, којима би смо тачније утврдили локално порекло појединих посуда.

⁷ Petrographic and other analysis would get the results which would more precisely define the origin of some local vessels.

анализе материјала из југоисточне некрополе Доклеје. Наиме, налази из гробова и гробне конструкције показују да су у последњим деценијама I века, становници Доклеје прихватили романизован начин живота, пошто није пронађен ни један прилог у гробу који би се повезао са домородачким становништвом. Присуство странаца потврђено је налазима тоалетних боца пореклом са Истока. Први економски и политички успон Доклеје десио се за време владавине цара Домицијана и Трајана, када је највероватније изграђен комплекс форума и базилике. Из тог периода, предмети у гробовима воде порекло из италских радионица (преко Аквилеје), а приметна је веза са Салоном, Јадером као и импорт са Истока. За време цара Хадријана и Антонија Пија долази до већег прилива становништва, повећана је куповна моћ становника и развијена је трговина. Керамика слоја са шутом је хронолошки подударна са овим периодом. Уједно, њена хронолошка одређеност расветљава време подизања капитолног храма. Као што је већ поменуто у уводном делу, јужни, источни и преградни зид А просторије 8/IX је најстарија грађевинска фаза у источном делу комплекса. Ров, који садржи исти материјал као и слој са шутом, ископан је приликом градње источног зида целе. Хронолошки, прво се гради део просторије 8/IX, потом долази до рушења (настаје слој шута) и копања рова за подизање источног зида целе храма. На основу ранијих ископавања, време подизања храма стављено је у период не пре времена владавине цара Домицијана (81-89), на основу налаза пронађених испод плочника храма (новац кован у Риму 87. г.) (Baković 2011: 19). Судаћи по налазима керамике из просторије 8/IX и рова који је претходио изградњи источног зида целе, време изградње источног зида целе капитолног храма је време владавине цара Антонија Пија (138-161), потврђено налазом новца, у слоју шута са малтером, кованог за овог цара. Тиме се датовање подизања храма разликује од датовања на основу претходних запажања приликом ископавања просторије 5/IX, када је претпостављено истовремено подизање храма и изградња плочника јужног, централног дела дворишта (Baković 2011: 18). Може се претпоставити неколико фаза у изградњи храма, од којих је, свакако једна када је подизан источни зид целе средином II века.

Керамички материјал слоја са шутом просторије 8/IX, показује да је Доклеја у II веку важан трговачки центар. Увоз робе и намирница везује се за Грчку,

and import from the East. During the reigns of Hadrian and Antonius Pius comes to a higher inflow of population, the increased purchasing power of the population and developed trade. Ceramic from layers with rubble, chronologically coincides with the period. At the same time, this chronological commitment clarifies the timing of the capitol temple building. As already mentioned in the introduction, the southern, and eastern and partition wall A of the room 8/IX is the oldest building phase of the eastern part of the complex. Trench, which contains the same material as the layer of rubble, excavated during the construction of the east wall of the cella. Chronologically, part of the room 8/IX is built first, then there is a collapse (resulting the layer of rubble) and trenching to raise the entire east wall of the temple. On the basis of previous excavations, the temple building was placed in no time prior to the reign of the emperor Domitian (81-89), based on the findings found under the pavement of the temple (coins minted in Rome 87. g.) (Bakovic 2011: 19). Judging from the pottery finds from the room 8/IX and trench prior to the construction of the east wall of the cella, during the construction of the eastern wall of the temple was during the reign of Emperor Antoninus Pius (138-161), confirmed by the findings of the money in the layer of rubble and mortar, coined during this emperor's reign. This dating of temple building differs from dating based on previous observations during excavation of the room 5/IX, when it was assumed that it was built at the same time: the temple building and the construction of south pavement, central part of the yard (Bakovic 2011: 18). One can assume several stages in the building of the temple, one of which is certainly one when it has been raised the eastern wall cella of the mid-second century.

Ceramic material of the layer with rubble from the room 8/IX, shows that in II century Doclea was an important trade center. Imports of goods and foods is linked to Greece, Macedonia and East, and the population that inhabits the Doclea originates, except in the western provinces and cities on the Dalmatian coast (where a crisis in crafts and trade begun), from Greece and the Orient. After this period, a large number of the vessels is created and produced in local workshops, while during the Tetrarchy again, there was an economic boom and imports. The finds from the room 3/IX show that in late antiquity period Doclea imported from North African centers, Egypt, Tunisia, and that it does not cease to import the luxury ceramics from

Македонију и Исток, а становништво које се насељава у Доклеју потиче, осим из западних провинција и градова на далматинској обали (где наступа криза у занатству и трговини), из Грчке и са Оријента. Након овог периода, настаје већи број налаза посуда произведених у локалним радионицама, да би у периоду тетрархије опет дошло до економског процвата и увоза. Налази из просторије 3/IX показују да је у касноантичком периоду на Доклеји заступљен импорт из северноафричких центара, Египта, Туниса, као и да не престаје увоз луксузне керамике са Истока, а такође, приметан је и пораст производа локалних радионица, које сведоче о развоју занатства. Осим керамичке радионице, на основу налаза здела за топљење, претпоставља се постојање радионица за производњу стакла и металних предмета.

Друштвено-политичку, али и економску, историју града Доклеје прате налази керамичких посуда, што је показао и мали узорак материјала какав је слој са шупом и малтером из просторије 8/IX. Тек након обраде осталог покретног археолошког материјала са истражених подручја града Доклеје, откриће се више детаља о свакодневном животу становника, чиме ће се кориговати и употпунити запажања о историји овог града.

the East, and also, there has been an increase of products of local workshops that show the development of the craftsmen. Apart from the ceramic workshops, based on the findings of melting pots, one can assume the existence of workshops for the manufacture of glass and metal objects.

Socio-political, but also economic history of the town Doclea is followed by ceramic pottery, which is shown by a small sample of the material such as a layer of rubble and plaster from the room 8/IX. It was only after treatment of the archaeological material from the excavated areas of Doclea, will reveal more details about the daily life of the population, which will correct and complete observations on the history of this city.

Anderson-Stojanović, V.R.

1992 Stobi, The Hellenistic and Roman Pottery. Oxford: Princeton University Press.

Baković, M.

2011 Preliminarni rezultati istraživanja na prostoru kapitolnog hrama lokaliteta Doclea, u Zbornik radova Nova amtička Duklja II, ur. D. Radović, 9-27. Podgorica: Muzeji i galerije Podgorice.

Bjelajac, Lj.

1996 Amfore gornjomezijskog Podunavlja. Beograd: Arheološki Institut.

Brukner, O.

1981 Rimska keramika u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije. Beograd: Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture SAP Vojvodine i Savez arheoloških društava Jugoslavije.

Vidrih-Perko, V.

2006 Keramično gradivo, in Lazar, I., Vidrih-Perko, V., Župančić, N., Mušić, B., Djurić, B., Josipović, D., Šemrov, A., Erič, M. 2006. Ilovica pri Vranskem 86-248. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Даутова-Рушевљан, В.

2008 Систематско-заштитна ископавања на локалитету Врањ у Хртковцима 2005-2006 године. ГСАД 24: 287-312.

Dražković, D., Živanović, M.

2011 Keramiika prostorije 3/IX, prilog poznavanju svakodnevnog života antičke Duklje, u Zbornik radova Nova amtička Duklja II, ur. D. Radović, 57-99. Podgorica: Muzeji i galerije Podgorice.

Загарчанин, М.

2010 Ранохришћанска црква на Великом Пијеску, у Древнохришћанско и Светосавско наслеђе у Црној Гори (Зборник радова са научног скупа одржаног у манастиру Михољска Превлака, 17. јануара 2010. г.), ур. П. Кондић, 97-147. Цетиње: Митрополија Црногорско-приморска и Београд: Институт за теолошка истраживања ПБФ.

Iványi, D.

1935. Die panonischen Lampen: ein typologisch-chronologische Übersicht. Budapest: A Kir.M. Pázmány Péter Tudományegyetem Erem-és Régiségügyi Intézete.

Jelinčić-Vučković, K.

2011 Luke kod Škripa na otoku Braču- novi arheološki nalazi. Archaeologia Adriatica V: 127-149.

Крунић, С.

2011. Античке светиљке из музеја града Београда. Београд: Музеј града Београда.

Манева, Е.

1979 Хераклеја. Посебно издание книга I. Неколку типови и форми на елинистичка и римска керамика од Хераклеја. Битола: Завод за заштита на спомениците на културата, природните реткости и музеј.

Nikolić-Đorđević, S.

2000 Antička keramika Singidunuma, oblici posuda. Singidunum 2: 11-206.

Ožanić, I.

2005 Tipovi amfora iz Cibala. Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku 98: 133-149.

Ožanić-Roguljić, I.

2007 Keramika tankih stijenki s tri odabrana položaja u Vinkovcima. Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 24: 173-180.

Robinson, H.S.

1959 Pottery of the Roman Period: Chronology. Athenian Agora Vol.V. New Jersey: Princeton.

Slane, K.W.

1990 The Sanctuary of Demeter and Kore. The Roman Pottery and Lamps, in Corinth, Vol. XVIII, Part II, 243-297. New Jersey: The American School of Classical Studies at Athens.

Starac, A.

2006 Promet amforama prema nalazima u rovinjskome podmorju. *Histria archaeologica* 37: 85-114.

Toniolo, A.

1995 Anfore in area padane: come riconoscerle. *Stanghella* (Padova): Linea AGS.

Hayes, J.W.

1972 Late Roman pottery. London: The British School at Rome.

Hayes, J.W.

1983 The Villa Dionysos excavations, Knossos: The Pottery. *The Annual of the British School at Athens* No.78. London: The British School at Athens.

Cvetković, I.

2011 Numizmatički materijal sa iskopavanja 2011. *Godine na lokalitetu Doclea, u Zbornik radova Nova antička Duklja III*, ur. D. Radović, 105-115. Podgorica: Muzeji i galerije Podgorice.

Цермановић-Кузмановић, А., Велимировић-Жижић, О., Срејовић, Д.

1975 Античка Дукља, некрополе. Цетиње: Археолошка збирка, Титоград.

Cipriano, S.

2009 Le anfore olearie Dressel 6B, in *Olio e pesce in epoca romana, produzione e commercio nelle regioni dell'alto Adriatico. Atti del convegno* (Padova, 16 febbraio 2007) a cura di S. Pesavento Mattioli e M. B. Carre, 173-183. Padova: Quasar.

Costantini, A.

2011 Le anfore. *Archeologia in Piazza dei Miracoli. Gli scavi 2003-2009.*: 393-430.

Šalov, T.

2010 Keramički nalazi s lokaliteta Popove bare u Vidu kod Metkovića, *Histria Antiqua* 19: 359-377.

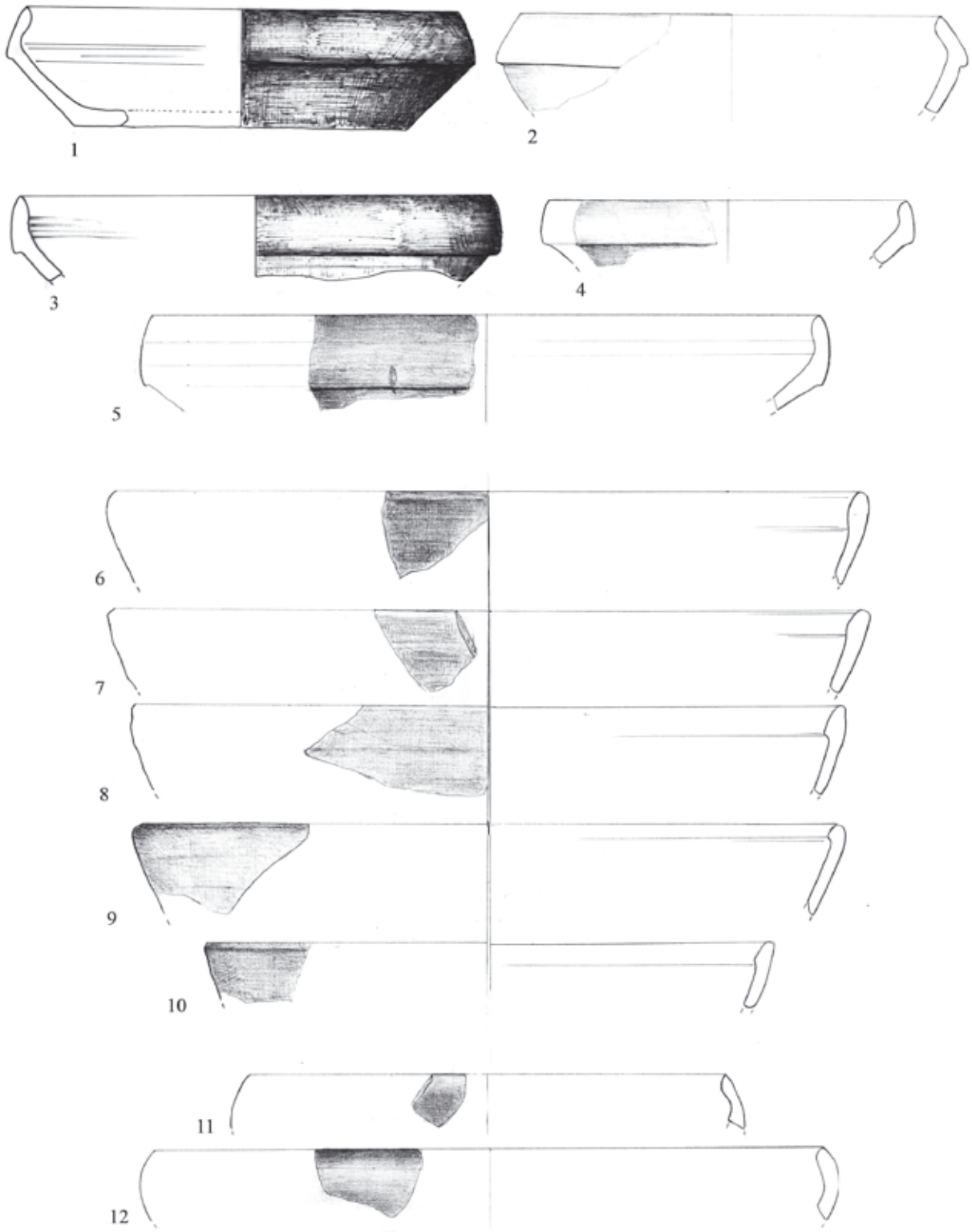
ДНЕВНИЦИ, ИЗВЕШТАЈИ, АТЛАСИ

Dnevnik iskopavanja 2011.

ИНТЕРНЕТ ПОРТАЛИ

<http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/resources.html?amphora2005>

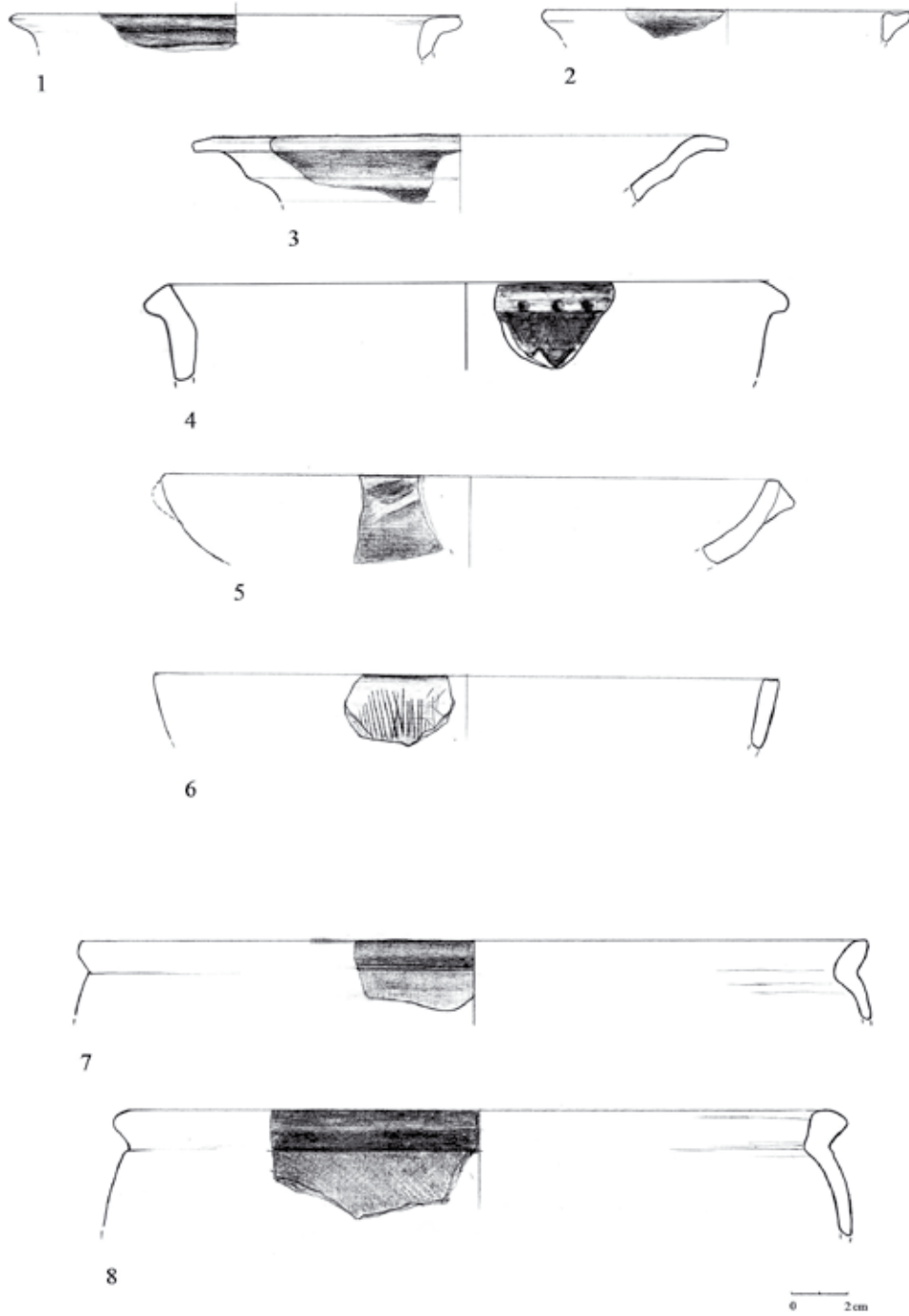
T. I

Табла 1. 1-12: зделе
Plate 1. 1-12: bowls

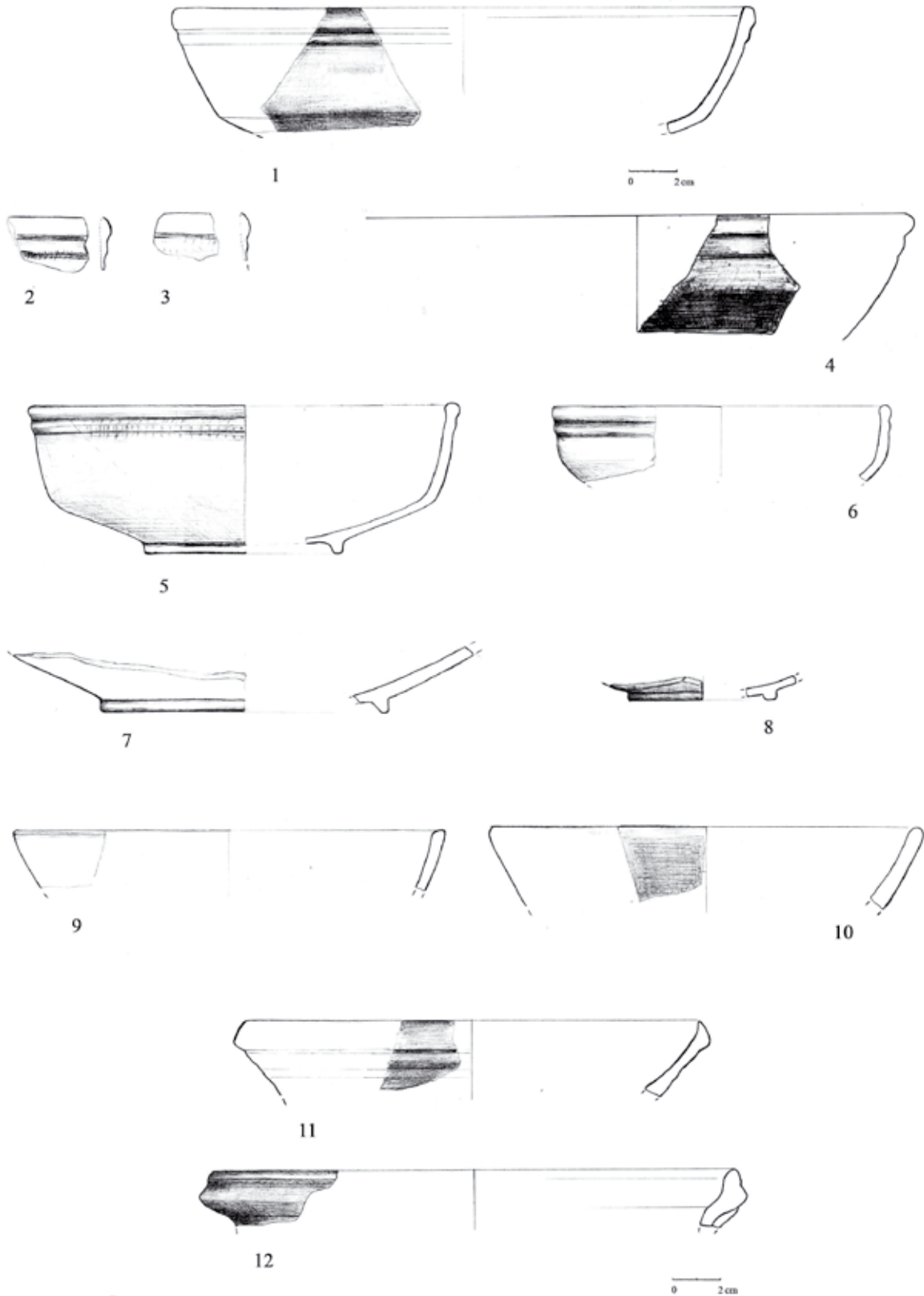
0 2cm

T. II

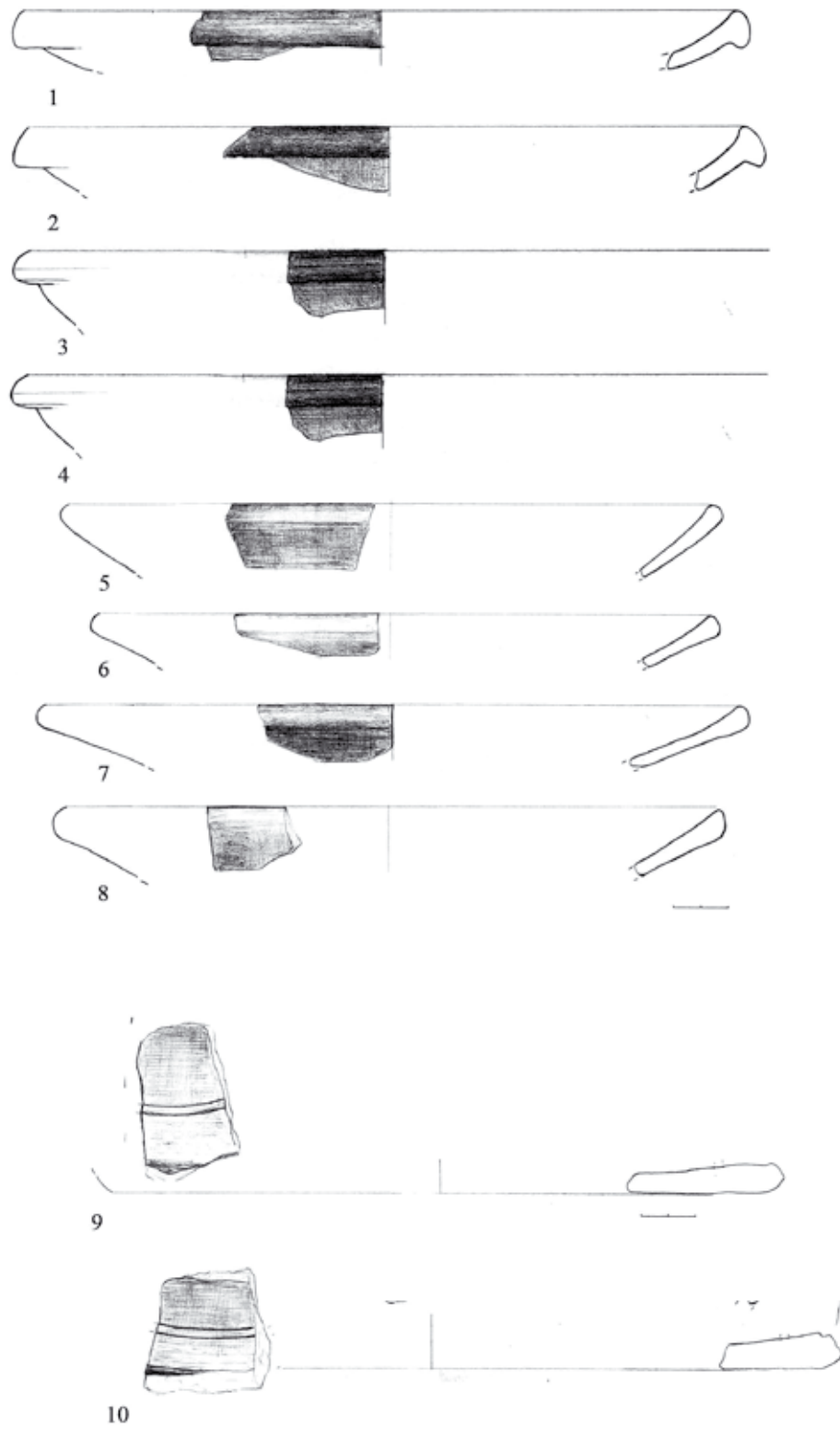
Табла 2. 1-8: зделе
Table 1. 1-8: bowls

T. III

Табла 3. 1-12: зделе
Table 3. 1-12: bowls

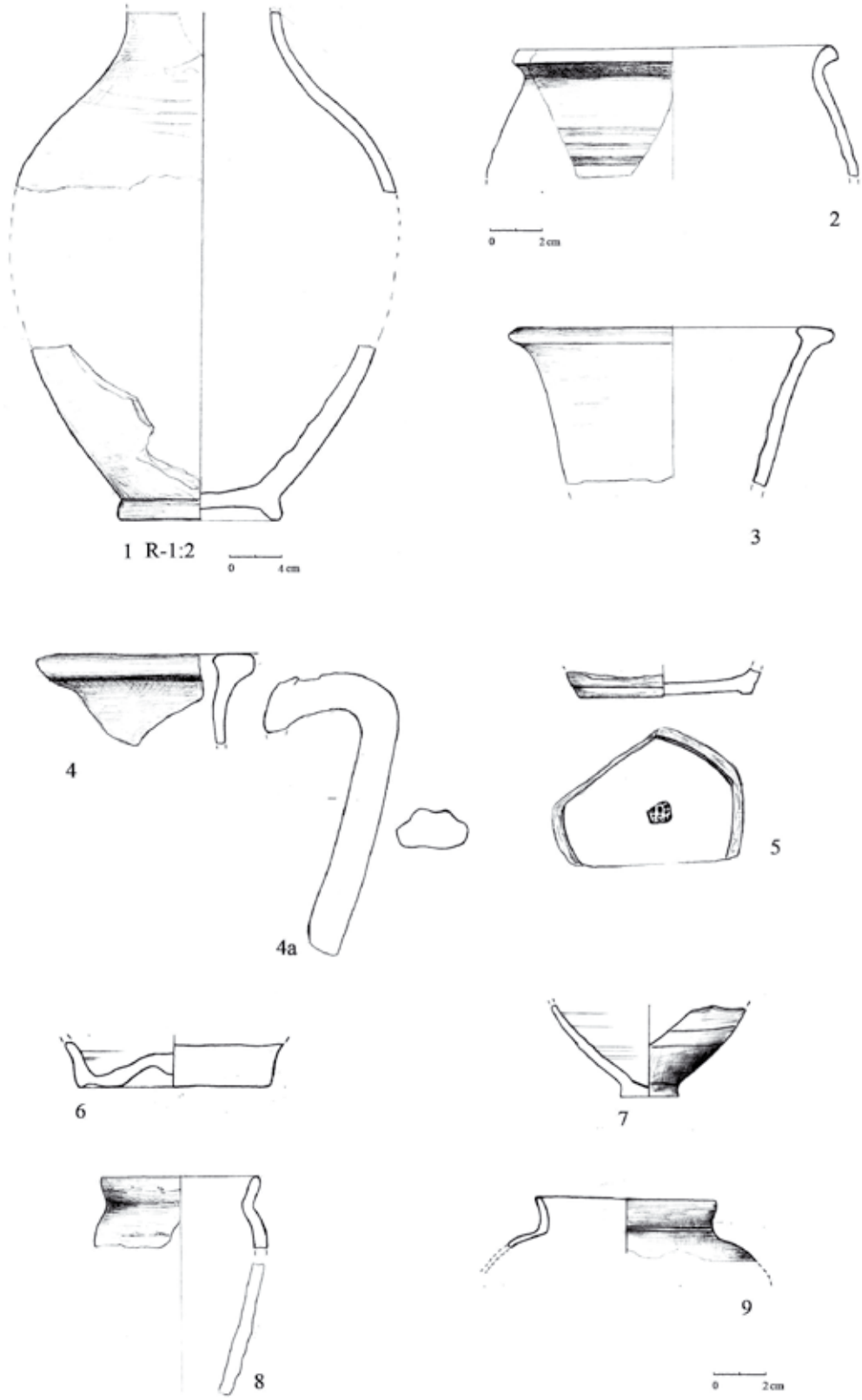
T. IV

Табла 4. 1-10: тањири
Table 4. 1-10: plates

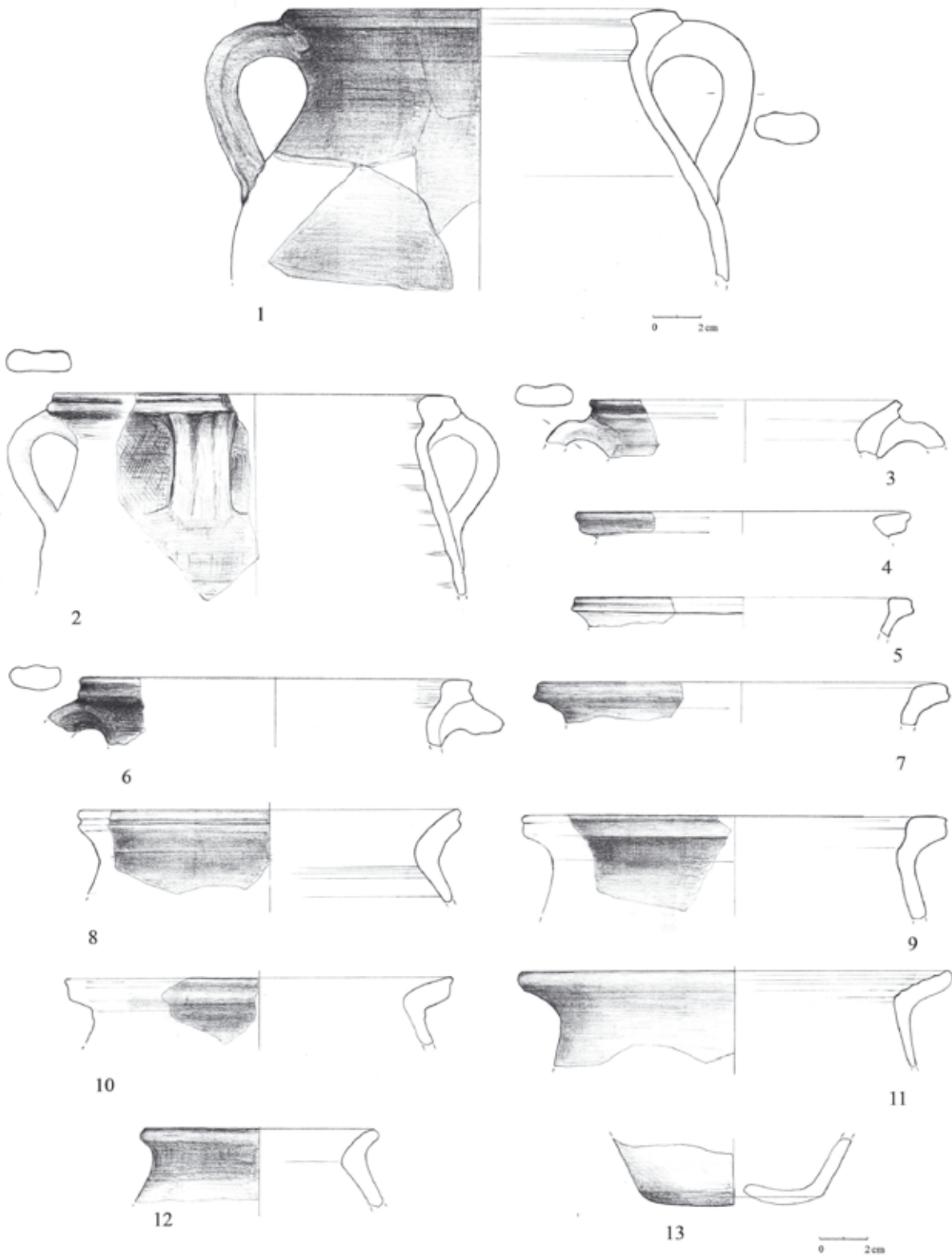
0 2cm

T. V

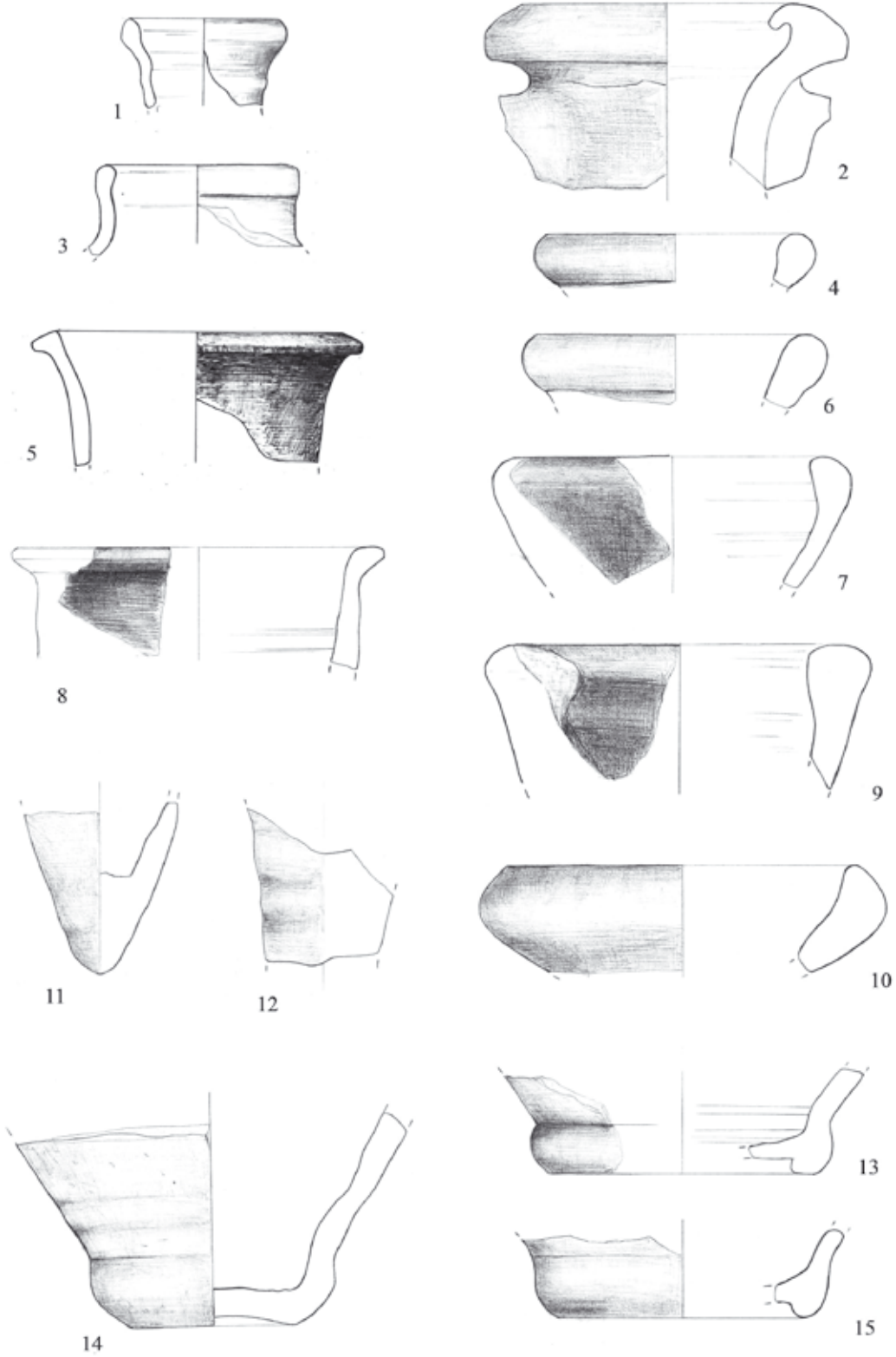
Табла 5. 1-6: крчази; 7-9: пехари
Plate 5. 1-6: jugs; 7-9: goblets

T. VI

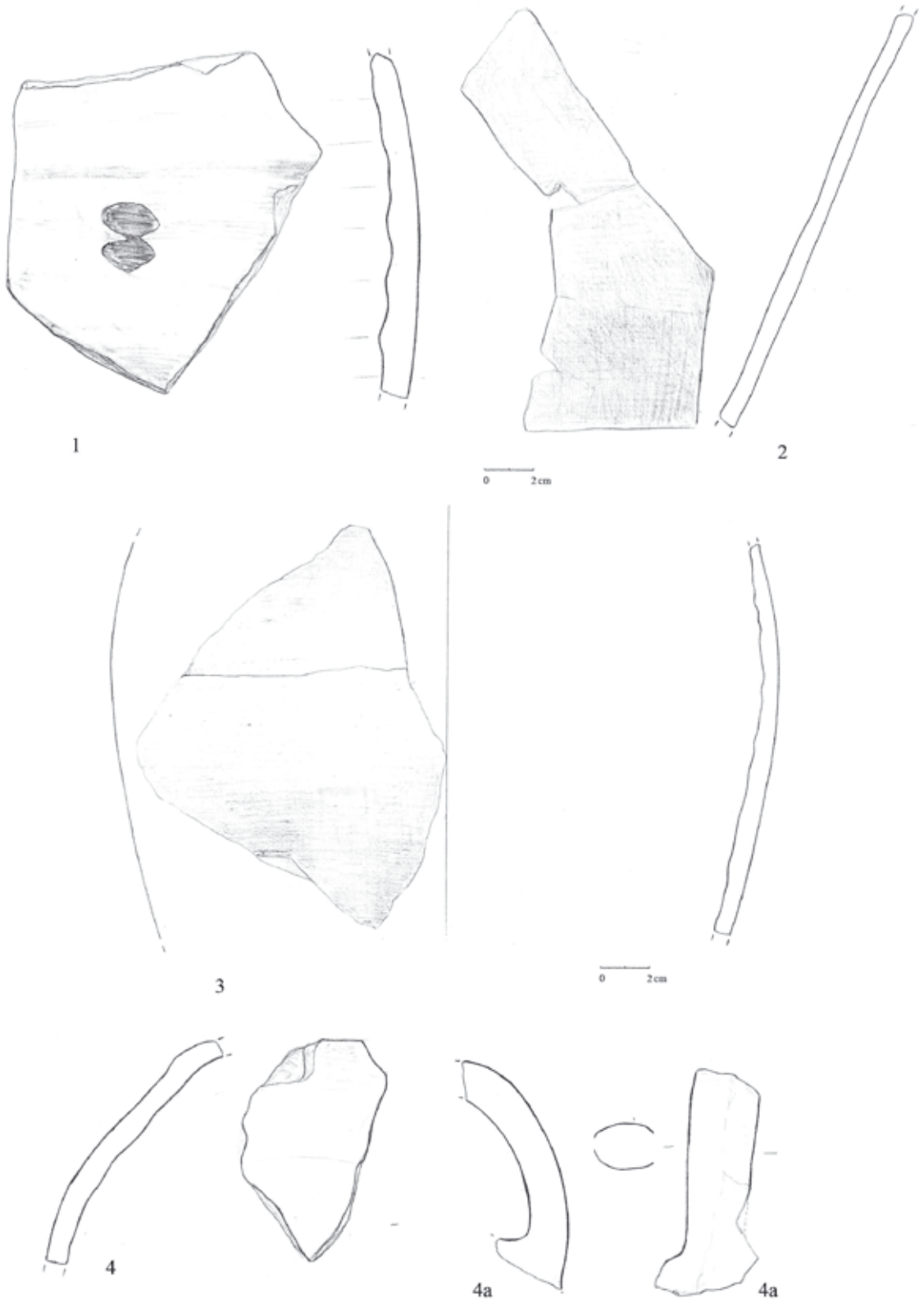
Табла 6. 1-13: лонци
 Plate 6. 1-13: pots

T. VII

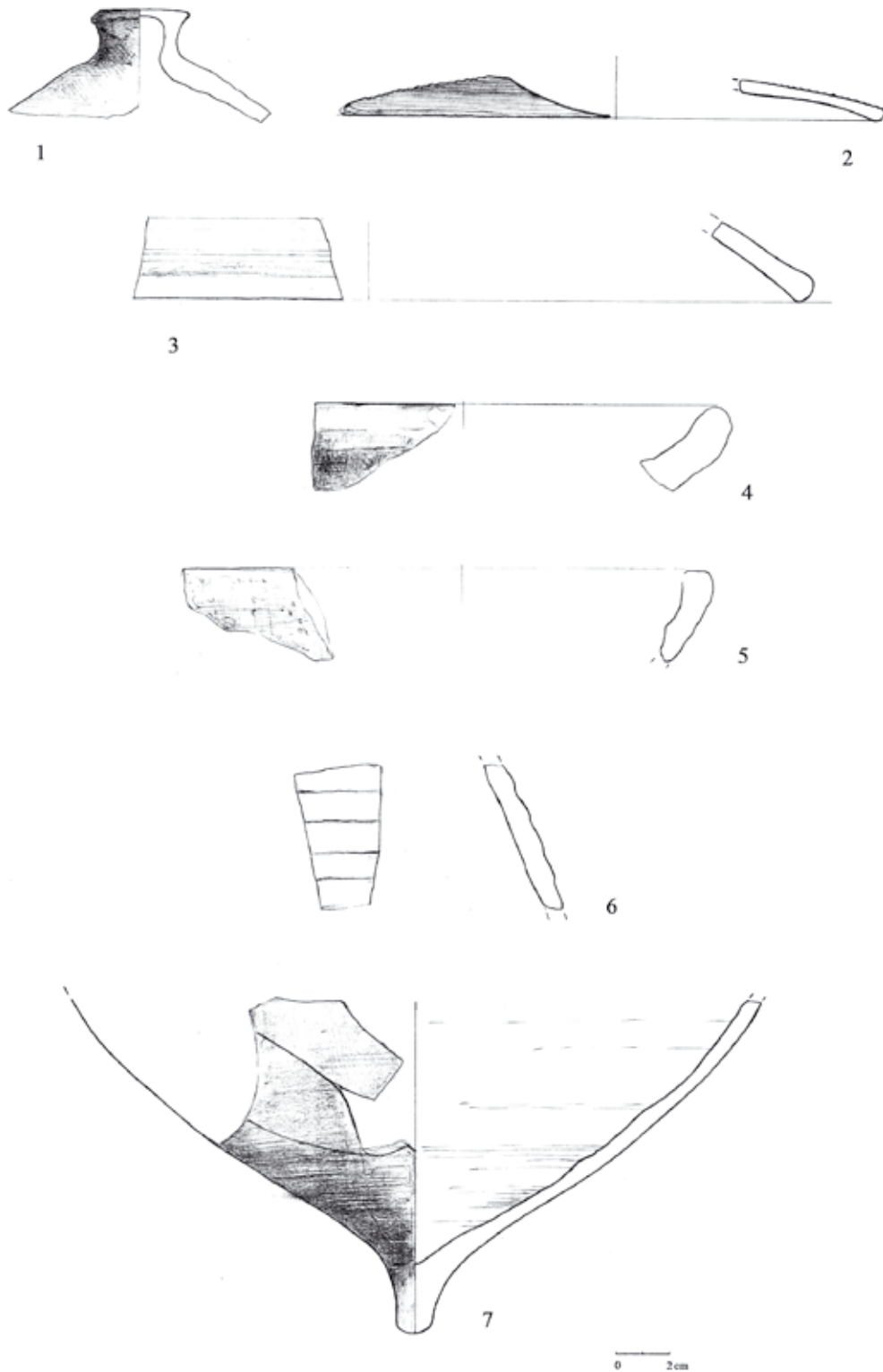

Табла 7. 1-15: амфоре
Plate 7. 1-15: amphorae

T. VIII

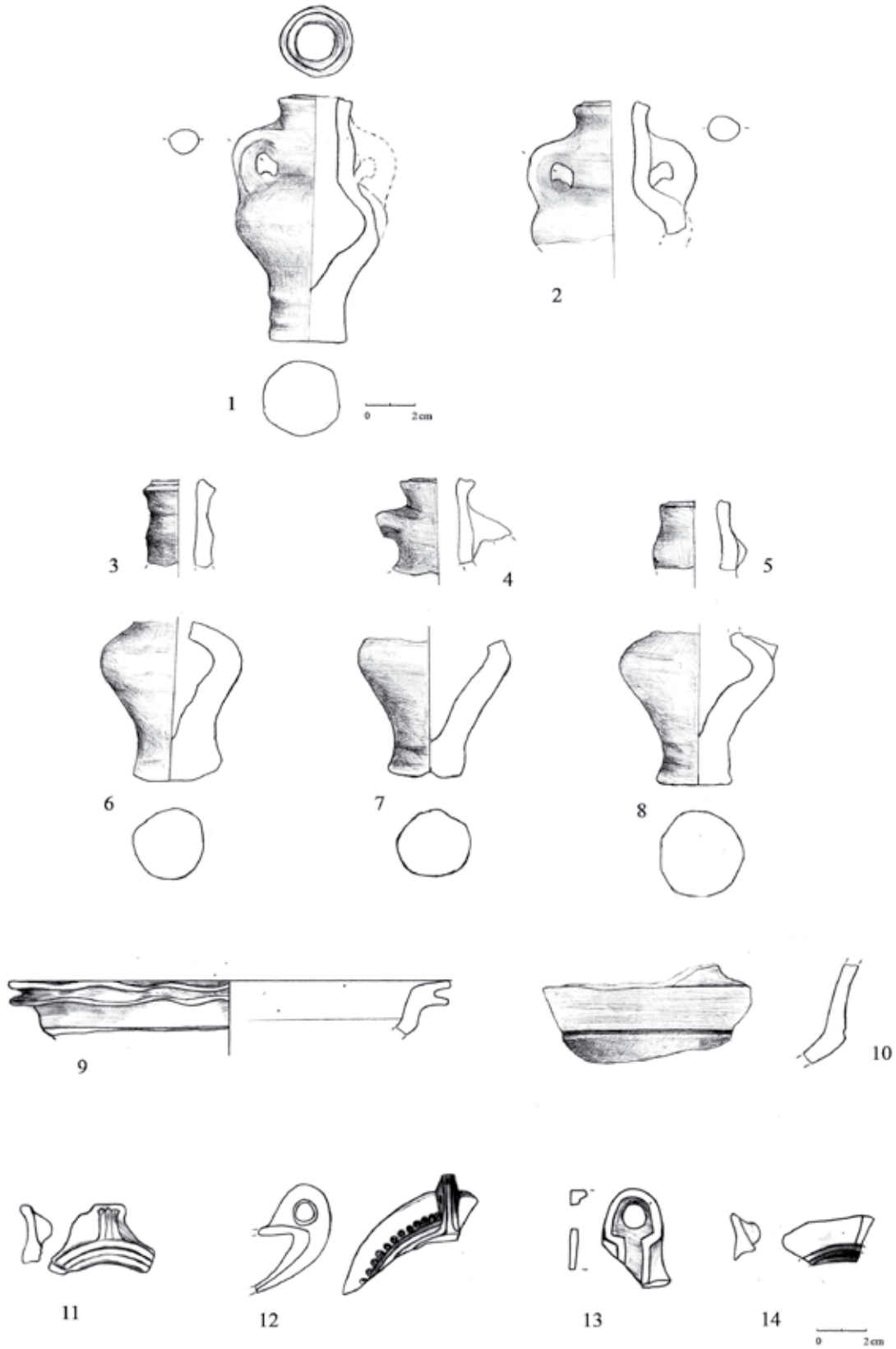

Табла 8. 1-4а: амфоре
 Plate 8. 1-4a: amphorae

Табла 9. 1-3: поклопци; 4,5: зделе; 6,7: амфоре
Plate 9. 1-3: lids; 4,5: bowl; 6,7: amphorae

T. X

Табла 10. 1-8: минијатурне посуде; 9,10: кадионице; 11-14: жишци
 Plate 10. 1-8: miniature vessels; 9,10: incense burners; 11-14 lamps

